

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**Vzájemné vnímání seniorů a teenagerů**

Bakalářská práce

Autor: Lenka Lidová

Studijní program: Rehabilitace

Studijní obor: Rehabilitační-psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory

Vedoucí práce: doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 4. 5. 2012

## **Abstrakt**

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. V rámci teoretické části se zabývám charakteristikou dospívání a stárnutí. Popisuji pubescenci, adolescenci, stárnutí, stáří, seniory se všemi změnami, které toto životní období s sebou přináší. Dále se věnuji také problematice zvané ageismus-čili diskriminace z důvodu věku.

Praktická část mé bakalářské práce je založena na výzkumu a výsledcích, které jsem díky němu získala. Úkolem celé této práce bylo pomocí sémantického diferenciálu názory teenagerů na seniory a naopak. Můj záměr byl takový, abych od respondentů, které jsem o vyplnění mých záznamových archů požádala, zjistila, zdali vůči druhé věkové generaci mají nějaké předsudky a stereotypy. Pro obě cílové skupiny jsem měla připravené stejné záznamové archy, které se skládaly z vlastností, kde každá měla na druhé straně protikladnou hodnotu. Jednalo se například o vlastnosti jako pomalý-rychlý, krásný-ošklivý, pořádný-nepořádný, komunikativní-nekomunikativní a podobně. Ve výsledcích hodnocení jednotlivých vlastností od respondentů zastupujících generace jsou rozdíly, avšak z celkových výsledků je patrné, že obě skupiny se navzájem vnímají pozitivně. Tato bakalářská práce může být použita pro další publikační činnost a jako možný podklad při řešení ageismu.

## **Abstract**

The present bachelor thesis consists of two parts, theoretical and practical. Its theoretical part engages in the characteristics of growing up and aging, and describes pubescence, senescence, old age, with all changes that these life phases bring with them. Furthermore, it examines the problems of ageism or discrimination because of age.

The practical part of the bachelor thesis is based on research and findings that were acquired in such research. The objective of the whole thesis was to determine - by means of a semantic differential - teenagers' opinions of seniors and vice versa. Our intention was to ascertain from respondents, who completed record sheets, if they are prejudiced in any way against the other generation and if they are influenced by stereotypes. Identical record sheets were prepared for both target groups, whereas these record sheets introduced contradictory traits of character., such as slow-fast, beautiful-ugly, tidy-untidy, communicative- uncommunicative and similar. Results of this evaluation of individual character traits performed by respondents reveal apparent differences. However, the overall findings show that both groups perceive each other positively. This bachelor thesis may be used for future publication activities and as potential documentation tackling the issues of ageism.

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

(jméno a příjmení)

## **Poděkování**

Děkuji paní doc. Ing. Lucii Kozlové, Ph.D. za velmi ochotný přístup a cenné rady, které mi během zpracovávání mé bakalářské práce poskytla. Dále děkuji své rodině za podporu a trpělivost během celého mého studia.

## Obsah

Úvod .....	8
1 Současný stav .....	10
1.1 Dospívání.....	10
1.1.1 Charakteristika období dospívání .....	10
1.1.2 Pubescence.....	10
1.1.3 Adolescence .....	12
1.1.4 Socializace dospívajícího jedince .....	13
1.1.5 Vývojové problémy dnešních adolescentů .....	16
1.2 Stárnutí a stáří .....	18
1.2.1 Charakteristika období stáří.....	18
1.2.2 Sociální život seniora .....	21
1.3 Dospívající a senioři spolu a vedle sebe.....	22
1.3.1 Vztah ke vnoučatům.....	22
1.3.2 Stereotypy a předsudky při interpersonálním poznávání a komunikaci ...	23
1.3.3 Ageismus .....	24
2 Cíl práce a hypotézy .....	27
2.1 Cíl práce.....	27
2.2 Hypotézy.....	27
3 Metodika .....	28
3.1 Použitá metoda.....	28
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru .....	28
4 Výsledky .....	29
4.1 Pohlaví a věk respondentů .....	29

4.2	Výsledky v hodnocení vlastností .....	31
4.3	Sumarizace výsledků .....	53
5	Diskuze .....	57
6	Závěr .....	61
7	Klíčová slova .....	63
8	Seznam použité literatury .....	64
9	Seznam příloh .....	68

## Úvod

Mezilidské vztahy, komunikace a vnímání druhých lidí je neodmyslitelná součást každodenního života. To, jak na nás druzí lidé působí, má veliký vliv na náš následný názor na ně. Konkrétně když na ulici potkáme někoho, kdo je odlišný, ať už vzhledem, nebo chováním. Velice často se v dnešní době píše o tom, jak na sebe vzájemně působí a vnímají se právě skupiny lidí, které jsou od sebe nějak odlišné. Jak je to v dnešní době mezi teenagery a seniory? Jak se tyto dvě skupiny navzájem vnímají? Mají mezi sebou nějaké předsudky? Tyto otázky k zamyšlení daly základ ke zpracování této bakalářské práce. Někdo může tvrdit, že teenageři si o seniorech myslí, že jsou neužiteční, protože většina z nich již není ekonomicky aktivní, pomalí, nemocní a vzhledově neatraktivní. Někdo další si však může myslet, že teenageři k dnešním seniorům vzhlížejí pro jejich moudrost, zkušenosti a schopnost projít životem plni elánu a i když úplně neodpovídají dnešnímu ideálu krásy, mohou být pro někoho krásní.

Dnešní mladí lidé o svém stáří neradi přemýšlejí. Žijí okamžikem a mají pocit, že stárnutí a stáří se jich absolutně netýká. Jsou ve věčném shonu, stresu a svým způsobem si fakt, že i oni budou jednou staří, nechtějí připustit. Jakoby se báli být staří. Možná je to z toho důvodu, že dnešní společnost je zaměřena právě na tuto mladou skupinu, která je ekonomicky velmi aktivní, a dá se říci, že většina občanů v mladém věku i odpovídá nastavenému ideálu krásy. Mají neomezené možnosti, vysokou výkonnost a jak se říká: „Celý život před sebou.“ Naštěstí víme, že čas měří každému stejně, a jisté je, že každý, kdo je dnes mladý, zestárne. A je pouze na každém člověku individuálně, jak se k tomuto faktu postaví. Jak přijme své stáří a jak bude schopen s ním žít. Ideální stav nastane, když každý jedinec přijme stáří a fakt, že i z něj bude jednou senior, za naprosto přirozený a v přírodě dá se říci i nutný jev. Jeho život pak může být nadále plnohodnotný i v pokročilém věku.

Mám osobní zkušenosti s prací se seniory coby klienty a uživateli sociálních služeb. Setkala jsem se se seniory různých povah, různé fyzické a psychické zdatnosti. S velkým zájmem jsem vždy poslouchala jejich životní příběhy a zjišťovala tak, v jakém postavení ve společnosti nebo v rodině se nacházeli, jak se k nim jejich rodinní



příslušníci chovají nyní a jak se vlastně oni sami jako senioři cítí. Někteří z nich byli plni sil a jejich příběhy byly velice radostné, slyšela jsem ale i ty životní příběhy, které mi vehnaly slzy do očí. Právě z tohoto důvodu jsem zjistila, že by mě velice zajímalo, jak se právě senioři dívají na dnešní mladou generaci. Zajímaly mě názory na jejich vlastnosti a jak vlastně mladé lidi vnímají. Totéž jsem chtěla zjistit i z druhé strany, čili jak dnešní mladí lidé vnímají právě seniorskou populaci. Jsou plni předsudků? Jsou pro ně senioři krásní, nebo oškliví? Důležití, nebo zbyteční? Právě tyto vlastnosti se objevují v záznamových arších, které jsem respondentům rozdala. Zajímalo mě, zdali už věková kategorie dnešních pubescentů a adolescentů (11-19 let) má na své starší spoluobčany vyhraněné názory. Dennodenně se vzájemně potkávají na ulici, v obchodech, v televizi a dalo by se říct, že každý teenager má alespoň jednoho seniora v rodině. Proto jsem se svou bakalářskou prací zaměřila na vzájemné názory právě těchto dvou věkových skupin.

Celá tato práce se skládá ze dvou částí. V teoretické části se zabývám charakteristikou obou vývojových stádií, stárnutím a problematikou ageismu. Praktická část poté zobrazuje výsledky mého terénního šetření.

# 1 Současný stav

## 1.1 Dospívání

### 1.1.1 *Charakteristika období dospívání*

Existuje mnoho teorií a členění, které lze pro vymezení a definování tohoto období použít. Některé publikace spojují období pubescence a adolescence do jedné kapitoly s názvem dospívání. Mladí lidé, kteří právě procházejí obdobím dospívání, bývají označováni jako teenageři. Tento výraz pochází z anglického jazyka a v překladu označuje ty jedince, jejichž věk končí příponou – náct. V anglickém jazyce se jedná o mládež ve věku 13-19 let, ale v počeštěném používání tento pojem zahrnuje i osoby ve věku 11 a 12 let. Období dospívání lze obecně vysvětlit jako pomyslný most mezi dětstvím a dospělostí, který začíná přibližně v jedenácti letech a končí ve dvaceti letech, kdy jedinec dosáhne dospělosti. (Vágnerová, 2000) Začátek a konec dospívání je velice individuální záležitost, která je podmíněna genetikou. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007). Obecně se však dá říci, že období dospívání je fáze plná změn, a to jak tělesných (biologických), tak psychických a sociálních.

### 1.1.2 *Pubescence*

Jak je již výše uvedeno, jedná se o fázi dospívání, a to konkrétně o fázi první. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) Trvá zhruba od jedenácti do patnácti let a jsou zde velice patrné změny ve všech složkách osobnosti člověka. Tyto změny jdou spolu ruku v ruce, ale tím není vyloučené, že například na sociálním postavení člověka v tomto životním stadiu nemají vliv i jiné faktory. Se zaměřením na celkový vývoj jedince dochází i ke změně způsobu myšlení, kdy pubescent je schopný například myslet abstraktně. Osamostatňuje se v názorech, postojích a mnohem větší význam než rodiče pro něj začínají mít jeho vlastní vrstevníci. (Vágnerová, 2000) Je nucen spolehnout se jen sám na sebe, proto v tomto období neposlouchá a záměrně nedělá, co mu radí ostatní (především rodiče). Obecně řečeno, v pubertě si jedinec uvědomuje, že si musí sám ujasnit směr své další cesty. (L. Bauman; R. Rich, 1998)

### ***Tělesné změny***

Období pubescence s sebou nese několik pro člověka významných mezníků. Jeden z nich je biologický, kdy urychlení tělesných změn dosahuje vrcholu. Nejvýznamnější a nejvíce diskutované změny jsou zaznamenány v oblasti genitálií, proto S. Freud toto stádium nazývá genitální. (Vágnerová, 2000) Ze sociálního hlediska je u chlapců významný především růst a vývoj svalů. V dnešní společnosti je nastaven ideál tak, že muž má být vysoký a statný, proto vyšší postava u chlapců není nic znepokojujícího, troufám si říci, že spíše žádoucího. Sekundární pohlavní znaky, které se v tomto období také znatelně mění, nejsou u chlapců až tak nápadné. Těch si všímáme spíše u dívek, kdy čím jsou nápadnější, tím více je dívka považována za dospělejší. Dívky obecně dospívají dříve a jejich tělo se mění mnohem výrazněji a nápadněji, než je tomu u chlapců. Konkrétně to znamená formování dívčí postavy (ukládání tuků do prsou a boků). V dnešní době má tělesná atraktivita poměrně vysokou hodnotu a dá se říct, že svým způsobem i ovlivňuje sociální status jedince, a proto ne každý pubescent je na své biologické dospívání pyšný. Svou roli v tom hrají i sociokulturní stereotypy, které upřednostňují ženskou krásu před mužskou, z čehož vyplývá, že dívky se svým zevnějškem více trápí. (Vágnerová, 2000)

### ***Psychologické a emoční změny***

Výše popisované tělesné změny jsou obecně podmíněné změnami hormonálními, proto se významně mění i chování a prožívání teenagera ze stabilního na poměrně kolísavé, labilní a přecitlivělé. (Vágnerová, 2000) Jak tvrdí Langmeier a Krejčířová: „Projevy citových konfliktů bývají velmi silné a tak nápadné, že daly podnět k označení celého období jako období ‚bouří a krizí‘.“ (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007 str. 147) V souvislosti s těmito změnami bývají dospívající poměrně uzavření ve svém nitru, protože sami sobě nerozumějí. Přemýšlejí o svých niterných konfliktech a mají pocit, že jim nikdo nerozumí a nedokáže pomoci. (L. Bauman; R. Rich, 1998) V souvislosti s psychickými proměnami v této životní fázi můžeme mluvit i o dalších projevech. Jedná se o zvýšenou impulzivitu a nechuť vyjadřovat svoje city navenek, s čímž souvisí pubertální vztahovačnost a výkyvy sebehodnocení. (Vágnerová, 2000) V tomto období si pubescent vytváří vlastní identitu,

názory a postoje. Ta původní dětská identita, která byla závislá na okolí (zejména na rodičích), se mu nelíbí a snaží se o vytvoření nové – vlastní. V tuto chvíli hraje v životě dospívajícího velkou roli jeho vlastní fantazie, určitý ideál, který si sám postupně tvoří. Tento ideál se velice často mění a jen málokdy jsou představy o něm naplněny, navíc vzorem pro jeho novou identitu už nejsou rodiče, nýbrž vrstevníci. V této fázi života jsou to právě oni, od kterých potřebuje pubescent uznání a pochopení.

Dalším mezníkem v této fázi dospívání je výběr a volba povolání. Výkonnost jedince ve škole se proto nyní vztahuje právě k budoucímu povolání. Dospívající se opět musí spolehnout jen sám na sebe a podle sebe se rozhodnout. Znamená to, že v období dospívání obecně se jedinec musí odpoutat ze závislosti na rodičích a mnohdy bývá problém tímto odpoutáním projít bez ztráty pozitivního vztahu k nim. Přemístění citových vazeb však bývá velice důležité a pokud ho pubescent nezvládne, mohou nastat problémy, které si s sebou ponese celý život. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007)

### ***1.1.3 Adolescence***

Tato fáze navazuje na fázi pubescence. Přechod mezi nimi bývá plynulý a velice individuální, a to jak v genderovém smyslu, tak v rámci každého jedince. Adolescence v překladu z latiny znamená dorůstat, dospívat, mohutnět. Obecnou počáteční hranicí adolescence je plná reprodukční zralost, čili kolem patnáctého roku věku jedince. Konečnou hranici však nedefinujeme podle biologických kritérií, ale je zde důležitější osobní autonomie a přijetí role dospělého. (Macek, 1999) Tato vývojová fáze je v životě člověka spíše fází komplexnějšího psychosociálního vývoje. Vyznačuje se získáváním nových rolí, budováním sociální prestiže a obecně můžeme tvrdit, že psychologicky je toto období klidnější než pubescence. Adolescent je vyrovnanější, vztahy s rodiči stabilnější, proto adolescence velice rychle směřuje (a plynule přechází) k úplné dospělosti člověka, kdy je jedinec plně samostatný, schopný sám se rozhodovat a za svá rozhodnutí umí nést následky. (Vágnerová, 2000) Tato životní etapa je dále charakterizována jako dozrávání a adolescent se plně vyrovnává se vším, co se v jeho okolí děje a snaží se najít své místo. Otázka „Kdo jsem?“ je nyní mnohem aktuálnější

a dostává nový obsáhlejší rozměr. V této vývojové fázi jedinec začíná hlouběji myslet na svou budoucnost. Důležitým mezníkem je pro něj úspěšné složení maturitní zkoušky, rozhodování o budoucím povolání, a tím pádem o volbě dalšího studia. Pro adolescenta je v této fázi velice důležitá podpora. A to jak ze strany rodiny, tak jeho vrstevníků. Ať už se jedinec rozhodne jakkoli, potřebuje cítit, že je jeho rozhodnutí respektováno. (Carr-Gregg; Shale, 2003)

Adolescentní období ve vztahu k hledání a utváření vlastní identity je popisováno dvěma fázemi. První z nich se nazývá fáze postupné stabilizace, kdy dochází ke srovnávání vztahů s rodiči a adolescent si osvojuje zralejší způsoby chování. Obecně řečeno je tato fáze charakteristická tím, že dospívající jedinec si postupně nalezne vlastní způsob, jak si udržet samostatnost a zároveň vycházet se svými rodiči. Další fáze je pojmenovaná jako fáze psychického osamostatnění a je charakteristická zejména ukončením závislosti na rodině. Adolescent si v této fázi osvojí takovou identitu, která z něj dělá jedinečnou bytost, ale zároveň je realistická. V pubescentním vývoji jedinec svou identitu hledal. Zkoušel, která by se mu nejvíce hodila, a nebral ohled na to, jestli je jeho experimentování přiměřené. Nyní dospívající chápe, že dospělost má zcela jiné požadavky. (Vágnerová, 2000)

#### ***1.1.4 Socializace dospívajícího jedince***

Dospívání s sebou přináší spoustu změn ve všech sférách člověka. Ani v rámci procesu socializace tomu není jinak. Za velice specifický rys je považován fakt, že jedinec je postupně více a více brán jako dospělý, ale zároveň se od něho očekává určité odpovídající jednání a chování. U dítěte na samotném prahu dospívání je evidentní, že mu stále zůstávají některé charakteristiky z dětství. Například že je pro něj stále ještě nejčastější volnočasová aktivita „hraní“ a s problémy a trápením se obrací na své rodiče. (Smékal; a kol., 2004) Často bývá problém s nastavením a přijetím společenských norem. Adolescent je schopen akceptovat je, uvažovat o nich, ale na druhé straně se stává, že mladiství nechtějí normy přijmout jen proto, že jsou dané. Vyplývá z toho, že dospívající jedinec si sám vybírá ty normy, které bude uznávat a bude vůči nim loajální. (Vágnerová, 2000)

Uznávané hodnoty se mohou měnit i v závislosti na pohlaví. Dívky pro naplnění své identity využívají spíše kooperaci než soupeření, naopak chlapci pro své uznání potřebují mít identitu danou individuálními kompetencemi, osobním výkonem a sociálním postavením. Tímto procesem se jedinec blíží k dospělosti. Dověří osmnáct let, lidé mu začínají vykat, ve školách se s ním začíná jednat jako s dospělým. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) U adolescentní populace je význačné, že má ráda velice intenzivní prožitky, týkající se hlučné hudby, rychlé jízdy, potápění do velikých hloubek. Naoko to vypadá, že dospívající jedinec v tomto období v podstatě ztrácí pud sebezáchovy (nebo se jeho hranice alespoň významně snižuje). Tento jev se dá argumentovat tím, že to dělají proto, že je to „in“ a dělají to prostě všichni. (Carr-Gregg; Shale, 2003)

Proces hledání identity v tomto období stále ještě pokračuje a dá se říct, že poměrně graduje. Identitou obecně se významně zabýval Erikson. Stoprocentně vyhovující definice tohoto pojmu neexistuje, ale například český ekvivalent „totožnost“ ho alespoň z části vystihuje. Proto v tomto období potřebuje dospívající jedinec k někomu patřit, s někým (něčím) se ztotožnit, a proto pro něj hrají velkou roli vztahy s ostatními lidmi. (Říčan, 2010) Ať už se jedná o vztah ke člověku, nebo ke skupině. Zde je mnohdy velké riziko, že určitá skupina bude mít na dospívajícího špatný vliv a on si pod jejím vlivem velice konkrétně vyhraní své postoje. Jak pozitivní, tak negativní. (Smolík, 2010) Postupem času se však adolescent od skupiny separuje stejně tak, jako se odpoutal od úplné závislosti na rodině. Toto odpoutání od rodiny je ovšem jen částečné, protože adolescent se připravuje na budoucí povolání (například vysokoškolským studiem), které vyžaduje přinejmenším finanční podporu rodičů. (Vágnerová, 2005)

Tak, jak se dospívající jedinec snaží vymanit ze závislosti na rodině, stejnou měrou se snaží navazovat hlubší, nové a diferencovanější vztahy se svými vrstevníky. V období adolescence se začínají prohlubovat partnerské vztahy a jedinec svou lásku, jež dříve věnoval rodině, přemísťuje právě na partnera. S partnerskými vztahy pochopitelně souvisí i sexualita. V tomto období je zasvěcován do tajů erotiky,

masturbace a sexu. Langmeier a Krejčířová uvádějí: „I když většina adolescentů kolem 20 let již měla zkušenosti s koitem, jde většinou o řídké nebo dokonce jednorázové události a jen malý počet mladistvých má již čtenější, popř. pravidelnější pohlavní styk.“ (1998: 153) Pro následnou úspěšnou socializaci dospívajícího jedince do života je důležité, aby heterosexuální vztah chápal jako vzájemnou kooperaci, toleranci a pochopení, a že partner v něm nehraje pouze objekt určený pro vlastní uspokojení. Adolescent ve svém věku je schopný pochopit, že vztahy v této fázi jsou založeny na hlubokém a odpovědně založeném přijetí partnera se všemi jeho pozitivy i negativy. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) Tyto vztahy mohou primárně velmi viditelně ovlivňovat nálady a momentální chování člověka. Pokud mají problémy s vrstevníky (ať už s kamarády, nebo v rámci partnerského vztahu) trápí se, jsou zničeni a nedá se s nimi rozumně mluvit. Tento proces funguje i na druhé straně. Když kamarádství a partnerství vzkvěťá, adolescent se usmívá, raduje se a je spokojený. Ve fázi hledání milované osoby mimo rodinu může docházet ke konfliktům s rodiči, kteří svému dítěti vybraného partnera ne jen že neschvalují, ale ponižují ho před ním, degradují, bojují proti vztahu, který jejich potomek s tímto člověkem navázal. Tento mezigenerační střet nemusí zajít nijak daleko, pokud bude v rodině fungovat dobrá komunikace a tolerance. (Carr-Gregg; Shale, 2003)

Další důležitou volbou, jejíž následky si ponese jedinec v podstatě celý život, je volba povolání. Do začátku puberty tuto otázku člověk vnímal spíše ve své fantazii a nepřikládal jí zatím nijak velkou důležitost. Ovšem kolem jedenácti let věku začíná pubescent srovnávat přání a vyhlídky s realitou. Chápe, že musí brát ohledy na své schopnosti a dovednosti, školní výsledky. V mnoha rodinách se stává volba povolání velkým problémem pro obě generace – dospívající dítě i jeho rodiče. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007)

Volba probíhá ve třech možných situacích. První se orientuje hlavně podle rodičů nebo jiných dospělých osob, kdy nejsou zohledněna přání, zájmy ani osobní sklony samotného jedince. Převažuje zde pasivní podřízenost. Druhý způsob průběhu volby povolání se dá nazvat rovnováha. Dospívající jedinec má určitou vizi, představu

a orientaci, ale konkrétní povolání si určí časem. Tento způsob je nejčastější. Poslední, třetí možností je způsob provedení volby pouze na základě svých jasných osobních plánů. V tomto případě je jedinec ambiciózní, má přesně vytyčen cíl a silné seberealizační sklony. (Farková, 2009)

Spolu s volbou povolání mají na dospívajícího jedince velký vliv jeho učitelé jako socializační činitelé, a to už jen proto, že adolescent ve škole (nebo přípravou na ni) tráví v podstatě většinu svého času. Na začátku adolescence jedinec přechází ze základní školy na střední. Už jen tento přestup s sebou nese zásadní změny v jeho životě. Nové prostředí, vyšší nároky, noví učitelé, noví kamarádi. S tím vším se musí člověk vyrovnat a právě proto bývá přestup na novou školu tak obávaným procesem (šikana, ztráta starých přátel, nesnášenliví učitelé atp.). Z toho vyplývá, že učitelé, vyučování a v podstatě vše, co je se slovem škola spojováno, nemusí mít na dospívajícího vždy pozitivní dopad. I přes to všechno můžeme tvrdit, že učitelé jsou hned v závěsu za rodinou velmi důležití lidé v životě studenta. Jsou to dospělí lidé, kteří mají spoustu zkušeností a jsou studentovi k dispozici, a tím pádem pro něj znamenají zdroj dalšího vývoje ve smyslu socializace. (Krejčová, 2011)

### ***1.1.5 Vývojové problémy dnešních adolescentů***

V rámci procesu začleňování do společnosti, kterým si musí každý dospívající jedinec projít, může docházet k několika problémům, které velice důležitě ovlivňují to, jak jsou společnosti a i jednotlivci vnímáni. Je to dáno tím, že, jak je již výše zmíněno, dospívání je pomyslný most mezi dětstvím a úplnou dospělostí. Znamená to tedy, že se dospívající jedinec snaží ve všech směrech odpoutat od závislosti na rodině a mnohdy se mu to nedaří přesně tak, jak by si představoval. (Vágnerová, 2000) Existuje proto několik popsaných situací, které mohou nastat.

#### **1. Rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí jedince**

Tento problém nastává, protože sekundární akcelerace (ke které během dospívání po fyzické stránce dochází) způsobuje, že dospívající jedinec po biologické stránce vypadá dospěle v mladším věku, než tomu bývalo dříve. A to i po stránce



pohlavní zralosti. Naopak společenské požadavky a nároky na člověka v profesní přípravě jsou mnohem vyšší, a tím pádem déle trvá, než jich dospívající jedinec dosáhne. Důsledky má tento rozpor viditelné i v poruchách chování těch mladistvých, kteří jsou nuceni chodit do školy, ačkoliv se cítí být dospělí a připraveni na zaměstnání a finanční nezávislost. Další dopady tohoto problému jsou patrné v sexuální aktivitě jedince, kdy on sám se cítí být připraven, ale ze společenských důvodů jen nucen ji odložit. V rámci tohoto problému je mnohem obtížnější situace pro jedince s homosexuální orientací, kteří jsou nuceni kvůli dnešní stále ještě ne úplně tolerantní společnosti svůj „problém“ zatajovat a překonávat. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007)

## 2. Rozpor mezi statusem a rolí

Marie Farková tento problém popisuje tak, že: „Na jedné straně jsou téměř fyzicky zralí a očekává se „dospělé“ chování. Na druhé straně je jejich sociální status velice nízký – vyžaduje se poslušnost, je přítomna vnější kontrola, omezení, často jako u dětí.“ (2009: 41) V tomto problému hraje svou roli i dlouhý časový odstup mezi učením a využitím nabytých dovedností a umů. Tato situace často oslabuje motivaci ke studiu a způsobuje odpor vůči tlaku školy. Přispívá tomu i fakt, že sám učitel neví, zdali se má k dospívajícím chovat jako k dětem, nebo jako k dospělým. Dále Langmeier a Krejčířová říkají: „Vzniká nejasný dojem jakéhosi ‚mezistatusu‘ a ‚mezirole‘.“ (1998: 158)

## 3. Rozpor mezi hodnotami mladší a starší generace

V tomto případě se jedná o rozpor mezigenerační. Vznikají stále větší rozdíly nejen v hodnotách, ale i v rámci názorů a postojů, které s nimi souvisejí. Za původce těchto změn je považován rychlý vývoj v technice, vědě, ale i ve společnosti. Starší generace si stále střeží své hodnoty, které pro ni byly jedinečným platným měřítkem, zato mladší generace své zkušenosti, názory a postoje sbírá právě v této době, a proto odmítá přijímat ty staré. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) Autorka Farková ve své

knize říká, že: „Z pozice mladých lidí působí hodnoty a postoje rodičů na jedné straně jako nesmyslná obhajoba tradic a překážka pokroku.“ (2009: 41)

#### 4. Rozpor mezi hodnotami rodiny a společnosti

K těmto střetům dochází takřka během celého vývoje dítěte, ale dá se říci, že právě v období dospívání střet graduje a stává se velice kritickým, protože dospívající není již tak striktně vázán na hodnoty rodiny (respektive svých rodičů). Navíc v debatách s vrstevníky má možnost srovnání. (Farková, 2009) Proto je velice důležité, jak rodiče své názory před dětmi prosazují a jak je na ně přenášejí. Pokud se tak děje pouze prostřednictvím moci, v adolescentovi to vyvolává spíše odpor. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007)

### 1.2 Stárnutí a stáří

#### 1.2.1 Charakteristika období stáří

Stáří je další vývojová fáze člověka. Jedná se o fázi poslední, protože za ní již následuje smrt, čili ukončení života. Obecně se dá říci, že stárnutí a stáří je pro společnost aktuálním problémem. (Říčan, 2006) Je nutné si uvědomit, jak říká Křivohlavý, že: „Stárnutí člověka začíná počítím.“ (2011: 19) Ve velké většině bývá však slovo stárnutí spojováno právě s vývojovou etapou stáří, kterou někteří autoři ještě rozdělují na několik samostatných časových úseků. Stejně tak jako ve všech předešlých životních obdobích i toto je období změn, které se projevují ve všech sférách a složkách osobnosti člověka. Obecně se dá tvrdit, že se jedná o změny postvývojové. Znamená to, že všechny latentní schopnosti už byly realizovány a postupně dochází k jejich úpadku. (Vágnerová, 2007) Mluvíme zde o funkcích tělesných, psychických (kognitivních) i sociálních.

Věda, která se zabývá fyziologickými změnami v průběhu stárnutí a stáří se nazývá gerontologie. Zkoumá tuto fázi ze všech možných a pro člověka důležitých hledisek. (Navrátil, 2008) Samozřejmě je nutno dodat, že i v této fázi života jsou všechny změny vázány na individuální genetickou výbavu člověka, ale že jejich průběh je ovlivňován mnoha faktory, které mají jak biologickou, tak psychickou i sociální

povahu. Období stárnutí přináší člověku specifické situace. Mezi ně patří odchod do důchodu, smrt partnera, narození vnoučete a podobně. (Haškovcová, 2010) Jedinci, kteří prochází tímto vývojovým stádiem, se často nazývají senioři. Existuje mnoho vysvětlení, jak můžeme chápat termín senior. Všeobecná představa o tom, kdo je senior, je ta, že se jedná o osobu vyššího věku spojeného s nárokem na starobní důchod, jejíž zdravotní stav vykazuje trvalé změny, které vyžadují péči druhé osoby v jakékoli míře. (Tošnerová, 2002b)

### ***Tělesné změny způsobené stárnutím***

Jak již bylo zmíněno výše, stáří je obdobím, ve kterém se všechny životní funkce člověka zpomalují a ztrácí na pružnosti. Tyto změny jsou v dnešní době stále ještě neodvratné a čekají bez výjimky každého člověka. Například výkonnost plic a srdce zřetelně klesá, zpomaluje se metabolismus, proto pokud člověk přijímá stejné množství potravy, snadno v tomto období může přibrat na váze. (Říčan, 2006) Z důvodu snižování funkcí jednotlivých orgánových soustav se stárnoucí člověk stává častěji nemocným. Častým jevem ve stáří je polymorbidita, znamená to, že starý člověk trpí větším počtem různých onemocnění. Tyto choroby bývají často chronické. Polymorbidita se vyskytuje z důvodu, že lidské tělo funguje jako celek a je-li oslabena jedna jednotka tohoto komplexu, přestávají stoprocentně fungovat i ty ostatní, což se nejčastěji během lidského života děje právě v období stáří. (Navrátil, 2008) V tomto případě je velice důležitý vlastní postoj k těmto potížím. Člověk by si měl uvědomit své problémy a přizpůsobit jim svůj současný životní styl. (Vágnerová, 2007)

Velice znatelnou a jednoduše pozorovatelnou změnou, která ve stáří probíhá, je zhoršování smyslového vnímání. Například zrakové vnímání se po 60. roce života zhorší u 90 % osob. U 30 % osob se pozoruje výrazné zhoršení sluchu. Tyto poklesy sensiblních funkcí stárnoucímu člověku zkomplikují komunikaci s okolím, což může vést k separaci od společnosti a uzavření do sebe. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007)

Další na venek viditelnou změnou, která nastává v této životní etapě, je snižování distribuce tělesných tekutin. Tento fakt má za následek například typické

stařecké svrašnění a vysušení kůže, vznik hlubokých vrásek a zhoršené hojení ran. (Malíková, 2011)

### ***Psychické změny ve stáří***

Zcela nevyvratitelný a všem známý fakt, že tělo a duše jsou v neustálé kooperaci, je znatelný i v procesu stárnutí. Některé psychické procesy a stavy stárnutí zpomalují (aktivní život, zájmy, radosti z maličností), jiné urychlují (stresy, deprese, zármutek, pocit nedůležitosti, nedostatek radosti). Říčan ve své knize *Cesta životem* říká, že: „Právě tak, jako duševní pohoda udržuje nižší patra nervově-hormonálního aparátu v dobrém stavu, tak naopak pro duševní pohodu je nezbytná neporušenost celého systému.“ (2006: 315) Na psychiku stárnoucího jedince má velký vliv i změna prostředí. Ať už vnitřního, nebo vnějšího. Schopnost adaptace (čili česky řečeno přizpůsobení) se právě v tomto časovém úseku zhoršuje. Stárnoucí člověk proto hůře reaguje a vstřebává veškeré novoty, na které nebyl zvyklý. (Holmerová, 2007) V praxi to znamená, že s přibývajícím věkem člověka stoupá pocit traumatu a strachu například ze změny bydlení. (Říčan, 2006)

Psychické změny jsou v této životní fázi z většiny ovlivněny pamětí. Starý člověk mívá obtíže se zapamatováním a vybavováním. Eva Jarolímová z kolektivu autorů knihy *Vybrané kapitoly z gerontologie* píše, že: „Staří lidé dobře znají podrobnosti o životě známé osoby, že mají jednoduché nebo krátké jméno, že snad začíná na K, ale často si jméno nevybaví.“ (2007: 63) Jeho poznávací procesy jsou zpomalené a reakční čas prodloužený. V praxi z toho vyplývá, že seniorům trvá déle zpracování získaných informací i hledání adekvátní reakce. Staří lidé bývají mnohem citlivější ke stresu a rychleji unavení, což vede k jejich zpomalování a chybování. Zároveň však zpomalení životního tempa může být výsledkem jejich osobního rozhodnutí, kdy sami zjistí, že už nejsou schopni pracovat a fungovat stejně rychle jako dříve. (Vágnerová, 2007) Z výše uvedených biologických důvodů je ve stáří patrný pokles percepčních schopností, to znamená, že starý člověk se musí déle a hlouběji soustředit, aby viděl a slyšel všechno, co pro svou orientaci v prostoru potřebuje.

S psychickými změnami ve stáří souvisí i psychiatrická onemocnění, která se v tomto životním stádiu vyskytují početněji. Jedná se například o demence (nejčastěji Alzheimerova demence), deprese (čili chorobné smutky) nebo úzkostné stavy.

Na všechny tyto popsané změny může stárnoucí jedinec reagovat různými způsoby. Nejúspěšnější je, pokud se člověk se svým věkem (a všemi situacemi s ním spojenými) ztotožní a přijme je. Obtížnější jsou stavy, pokud staří lidé zaujmou obranné, hostilní, pasivní až závislé, odmítající vztahy se svými vrstevníky. Tito lidé by měli vyhledat odborníky a svěřit se jim do péče. (Holmerová, 2007)

### **1.2.2 Sociální život seniora**

Sociální život člověka, který prochází právě tímto obdobím, by neměl být nijak zapomínán. I když se na první pohled může zdát nudný a pomalý, ve skutečnosti tomu tak není. Pavel Říčan ve své knize říká, že: „Nejdůležitější činností zdravého šedesátníka má být práce, při níž uplatní především své znalosti a zkušenosti.“ (2006: 345) U některých pracovníků je ale s ohledem na jejich snižující se výkonnost a flexibilitu problém najít to správné uplatnění.

Jednou z nejzásadnějších změn, kterou starým jedincům život přináší, je odchod do starobního důchodu. Každý se na tento okamžik připravuje po svém a každý ho dokáže jinak přijmout. Pro někoho je to vytoužený začátek odpočinku a plného užívání svých koníčků, pro jiné to může být období nudy a pocitu bezcennosti. Představa odchodu do důchodu bývá někdy pro muže hroznější než představa smrti. (Říčan, 2006) Ztráta zaměstnání totiž ovlivňuje všechny složky osobnosti (potřebu stimulace, orientace a adaptace, aktivity, sociálního kontaktu, seberealizace atd.). Pochopitelně se změní jeho kvalita života, která je podle Kubátové obvykle chápána jako: „...kulturnost životního stylu, ať už se to týká kulturnosti trávení volného času, případně vybavenosti domácnosti kulturními předměty (jako jsou např. knihy) nebo výše vzdělání, případně složitosti vykonávané práce.“ (2010: 21) Velice často mají lidé ve spojení s odchodem do důchodu strach z izolace v rodině a ze vzájemného přesycení s partnerem. Nejlepším řešením těchto obav je vytvoření nového životního programu, aby se jedinec v důchodu

nestihl moc nudit. (Vágnerová, 2007) Vznik nároku na starobní důchod je považován za počátek sociálního stáří.

Zdeněk Kalvach říká, že: „Pasivní ‚důchodcovství‘ se jeví do budoucna spíše jako sociální patologie – jako projev neúspěšného stárnutí, maladaptace na stáří a/nebo závažného zdravotního postižení.“ (2004: 48) Aktivita, které člověk vykonává ve svém volném čase, jsou přínosné a důležité v každém věku. Správně zvolené činnosti mohou napomáhat k udržení pevného zdraví seniora po dlouhou dobu. Je však důležité, aby byly tyto aktivity uzpůsobeny schopnostem, dovednostem a tempu právě této věkové skupiny. S tímto faktem souvisí pojem aktivní stárnutí, který byl použit WHO (Světová zdravotnická organizace) koncem 90. let 20. století. V podstatě to znamená, že senioři by také měli mít možnost participovat na ochraně svého zdraví. Záměrem aktivního stárnutí je prodloužit člověku zdravý a kvalitní život. (Bočková; Hastrmanová; Havrdová, 2011)

### **1.3 Dospívající a senioři spolu a vedle sebe**

Denně na ulici každý potkává nesčetné množství lidí. S některými se zná, s jinými ne. Některé lidi potřebujeme, abychom mohli žít, jiní jsou nám lhostejní. V každém případě do kontaktu s jiným člověkem přichází každý z nás opravdu několikrát za den. Tvzení, že všichni lidé jsou všem lhostejní, sympatičtí, či nesympatičtí by bylo nemístné a nepravdivé. Člověk je jedinečná osobnost a stejně tak jedinečně vnímá ty ostatní. V kontextu vnímání teenagerů senioři a naopak je tato percepce ovlivněna spoustou faktorů a jedním z nich je bezpodmínečně věk. (Vágnerová, 2007)

#### **1.3.1 Vztah k vnoučatům**

Obecně můžeme říci, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou v této fázi stabilní, ovlivňuje je teritoriální vzdálenost bydliště, a tím pádem vzájemná dostupnost. Při odchodu dospělého dítěte z domu zůstávají manželé jen spolu. Tato změna může buď upevnit jejich vztah, nebo zhoršit již vzniklé konflikty a prohloubit prázdnotu. (Pichaud; Thareauová, 1998) Fakt, že do života seniora vstoupí nový člověk (vnouče), je pro něj obohacující v mnoha směrech. Jeho život dostává nový rozměr, už jen z toho důvodu, že přináší nové podněty a zážitky. Život jeho dětí a vnoučat jej vymaní ze stereotypu,

kterým žil dosud. (Vágnerová, 2007) Role prarodiče, případně prababičky a pradědečka je pro staršího člověka velmi důležitá, protože je s ní spojená role výuková, která dodává seniorovi pocit, že je důležitý a má pro koho/co žít. Zároveň tak poskytují dítěti jedinečné informace prostřednictvím svých vlastních zkušeností. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) Další důležitou pozitivní úlohou seniora v roli prarodiče je věnování svého času vnoučatům, protože je pravda, že rodiče ho v dnešní uspěchané době na své děti moc nemají. Právě proto je důležitá babička nebo dědeček, kteří si s vnoučetem hrají, vyprávějí mu. (Hauserová-Schonerová, 1996) Obecně se dá říci, že role rodičovská bývá nahrazena novou rolí prarodičů, která má obrovský pozitivní vliv na kvalitu života stárnoucího jedince. (Pichaud; Thareauová, 1998)

### ***1.3.2 Stereotypy a předsudky při interpersonálním poznávání a komunikaci***

Interpersonální poznávání, nebo jinak řečeno meziosobní percepce, v podstatě znamená poznávání člověka člověkem jiným. Hluběji řečeno, jedná se o způsoby, jakými si člověk vytváří představy a dojmy o vlastnostech osob ostatních. Tyto procesy se dějí každý den. (Výrost; Slaměnik; (Eds.), 2008) Jak říká František Baumgartner z kolektivu autorů knihy Sociální psychologie: „Meziosobní percepce zahrnuje tedy na jedné straně vnímání vzhledu a fyzických aktů chování člověka, na straně druhé interpretaci tohoto chování.“ (2008: 182) V rámci těchto poznávacích procesů může docházet k chybám. Těmto chybám říkáme stereotypy a předsudky. Dle Tošnerové je stereotyp: „...ustálený a navyklý vzorec myšlení nebo chování; soubor představ, které mají příslušníci společenské skupiny o sobě (autostereotyp), nebo o jiných (heterostereotyp), sociální stereotyp obsahuje hodnotící, často iracionální soudy, mívá blízko k předsudkům.“ (2002: 6) Předsudek je v tomto ohledu definován jako kritický úsudek ovlivněný tradicemi, vlastní osobní zkušeností či emocemi a z něj vyplývající postoje. (Tošnerová, 2002a) Předsudky a stereotypy jednoduše vyplývají z povrchních dojmů, mezi které například patří barva pleti, sexuální orientace, značka oblečení, celkový vzhled a podobně. Při procesu stereotypizace jedinec vůbec nebere ohled na to, jaký je člověk ve skutečnosti. (Hayes, 2009) Právě stereotypizace je často patrná v souvislosti s názory na seniory, stárnutí a stáří obecně, které nejčastěji vycházejí z mýtů o stáří. Dle Tošnerové (2002a) je jich pět.

1. Staří lidé jsou všichni stejní.
2. Staří lidé žijí jen v rozvinutých zemích.
3. Staří mužů a žen je stejné.
4. Staří je ekonomickou zátěží společnosti.
5. Staří lidé nemají čím společnosti přispět.

V dnešní společnosti dále existuje několik předsudků o stárnutí a vysokém věku. V první řadě se jedná o nemoci. Společnost si myslí, že většina lidí starších 65 let tráví většinu času v posteli, protože se cítí unaveni, potřebují dlouhodobou péči a vzhledem ke svému zdravotnímu stavu se nemohou zapojit do běžných aktivit. Dalším předsudkovým jevem je impotence, čili pasivita v pohlavní sféře. I představa, že duševní choroby jsou pro stáří typické, je pouhým předsudkem, protože jen 2 % osob starších 65 let trpí duševním onemocněním. Takovýchto a dalších podobných chybných a přehnaných představ o stáří je ještě několik. Jedná se například o zbytečnost, ošklivost, izolaci, chudobu, deprese a politickou moc. (Tošnerová, 2002a)

Model šedesátých let, který ještě stále přetrvává v dnešní společnosti, vidí úspěšné stárnutí v pasivním trávení volného času doma – ochotě přijmout všechny změny v sociálních rolích a dobrovolně nést sociální osamělost. V podstatě se dá říci, že odchodem člověka do důchodu jeho životní příběh zmizí. Klevetová říká, že: „Okolí seniory mnohdy živí myšlenkou: Nemusíš nic dělat. Když bude nejhůře, máme nemocnice a domovy důchodců – tam ti bude nejlíp.“ (2008: 14)

### ***1.3.3 Ageismus***

Jednoznačná definice tohoto pojmu neexistuje. Vychází však z anglického slova age, čili věk nebo stáří. Jako první tento pojem použil Robert Butler v roce 1969 v souvislosti s diskriminací na základě věku. (Tošnerová, 2002a) Jak říká autorka Andrea Pokorná: „...vychází z předpokladu, že jednotliví zástupci určité věkové kategorie či generace vykazují nejen rozdílné charakteristiky, ale i společenskou a lidskou hodnotu.“ (2010: 69) Mnoho dalších autorů má své teorie a definice, které



vymezuji pojem ageismus, ale shrnout je můžeme tak, že se jedná o předsudky a diskriminaci ve prospěch některé věkové skupiny a v neprospěch jiné.

Jak vyplývá z data uvedeného výše, je to pojem poměrně nový. Ve vzdálenější historii bylo totiž stáří člověka akceptováno, někdy dokonce uctíváno a oslavováno. Je to z toho důvodu, že v té době se člověk vysokého věku dožíval pouze výjimečně. Proto se starcům připisovala obrovská moudrost a mimořádné vlastnosti. Negativní hodnocení stáří přišlo až ve chvíli, kdy se začalo spojovat s tragédií, přitěží a bídou. S prodlužující se průměrnou délkou života se stáří začalo měnit z individuálního jevu na celospolečenský. (Pacovský, 1990)

Zdrojů ageismu je v dnešní době mnoho. Mezi individuální zdroje patří například strach ze smrti a stáří jako celkového tělesného i psychického úpadku. Za kulturní původce se dají považovat faktory jako je systém hodnot, jazyk (hanlivá jména pro starší osoby), mediální kultura (postavení seniorů v médiích). Tyto zdroje mají schopnost stereotypy, předsudky a diskriminační názory neomezeně replikovat dále. Sociálním činitelem věkové diskriminace je pouhý demografický fakt, že starých lidí přibývá, protože populace stárne. Samotné věkové nesoulady mohou vést k prohloubení ageismu ve společnosti. Jedná se o to, že v dnešní době je věk člověka důležitý. Jeden člověk může mít sociální aktivity mladšího jedince, ale jeho tělo je biologicky starší. Tyto disproporce mohou mít za následek diskriminační chování okolí. Velkou roli v míře ageismu ve společnosti hraje historická změna statusu stáří, kdy modernizace je sama o sobě v podstatě pramen nízkého sociálního statusu seniorů. (Vidovičová, 2008)

Dopady ageismu na naši společnost jsou velice snadno viditelné. Projevují se v chování jedinců, ale i celospolečensky. Například v médiích (konkrétně v televizi) se v hlavním vysílacím čase starší osoby objevují jen velice zřídka a to i přes to, že právě tato věková skupina sleduje televizi více než jakákoli jiná. To samé platí pro reklamy, fotografie v časopisech. V případě, že se starší člověk v reklamě objeví, velice často se jedná o reklamu na výrobek spojený právě se stárnutím a stářím (inkontinentní pomůcky, zubní náhrady, doplňky stravy a tak podobně). (Tošnerová, 2002a) Dle slov Vladimíra Vurma ze sborníku VII. mezinárodní konference: „Hodně mladých lidí

zastává názor, že jejich životní úroveň je nižší, protože musí přispívat na důchody, že senioři jsou spíše ekonomickou zátěží a zdrojem problémů, který jim odčerpává peníze.“ (2010: 5) Je ale velice nesprávné, že se nikde nepíše a nemluví o tom, že pokud ekonomicky produktivní generace na někoho finančně přispívá, tak na své rodiče nebo prarodiče, díky kterým jsou na světě. (Vurm, 2010) Další projev krajní diskriminace může být viditelný například v zaměstnávání. Velice časté jsou případy, kdy zaměstnavatel nechce přijmout staršího člověka, protože věří, že je vzhledem ke svému věku méně výkonný. (Benešová, 2010) Naopak je třeba zmínit fakt, že někteří zaměstnavatelé do svých firem a podniků chtějí právě jen osoby vyššího věku díky jejich nabytým zkušenostem, dlouholeté praxi, znalostem postupů, psychické a názorové stabilitě. Občas se stává, že zaměstnavatel ani nezaměstná člověka mladšího právě pro to, že mu chybí výše uvedené schopnosti a vlastnosti. I v tuto chvíli můžeme mluvit o ageismu, ale o tom méně známém, kdy diskriminovaná je mladší generace. Je ovšem sporné, zda se při upřednostňování starších osob při pracovních pohovorech už jedná o ageismus, ale autoři tím chtěli naznačit, že i generace mladých lidí má značné nevýhody. (Bočková; Hastrmanová; Havrdová, 2011)

## **2 Cíl práce a hypotézy**

### **2.1 Cíl práce**

Cílem této práce bylo zjistit, jak se vzájemně vnímají dvě věkově od sebe vzdálené skupiny – senioři a teenageři, jaké mezi nimi existují předsudky a stereotypy. Hlavními zkoumanými aspekty byly například nemocnost, důležitost, optimismus, krása a taktnost.

### **2.2 Hypotézy**

V souvislosti cílem práce byla stanovena hypotéza, která vycházela z odborných publikací autorek a autorů Holmerové, Vágnerové, Langmeiera, Krejčířové, Baumana a Riche, které jsou uvedeny v první kapitole této práce.

H: Senioři vnímají teenagery pozitivně, na rozdíl od teenagerů, jejichž vnímání seniorů bude negativní.

### **3 Metodika**

#### **3.1 Použitá metoda**

Ve výzkumné části této práce byla použita technika sémantického diferenciálu. Jedná se o techniku, která je účinným nástrojem pro zjišťování názorů, předsudků a stereotypů jedné sociální skupiny vůči druhé. Sémantický diferenciál byl vyvinut Osgoodem, Sucim, Tannenbauem v roce 1956. (Gavora a kol., 2010)

Respondenti (senioři a teenageři) byli požádáni, aby vyjádřili své názory a postoje vůči sobě vzájemně a to na třiadvaceti vlastnostech, přičemž každá má k sobě protikladnou. Například hlučný-tichý, komunikativní-nekomunikativní, moderní-zaostalý.

#### **3.2 Charakteristika zkoumaného souboru**

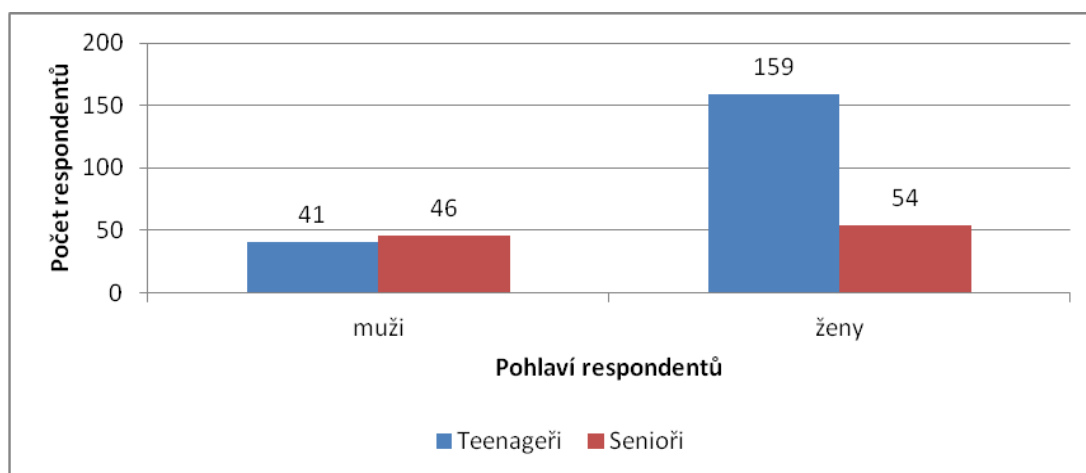
Výzkumný soubor, jak už z názvu práce vyplývá, tvořily dvě skupiny. Senioři a teenageři. Získávání respondentů probíhalo pomocí techniky nabalované sněhové koule (snowball sampling), kdy jsem oslovila jednoho respondenta a ten mi doporučil dalšího, který byl vhodný pro vyplnění tabulky. Tímto způsobem jsem získala 200 vyplněných tabulek od teenagerů a 100 od seniorů.

## 4 Výsledky

### 4.1 Pohlaví a věk respondentů

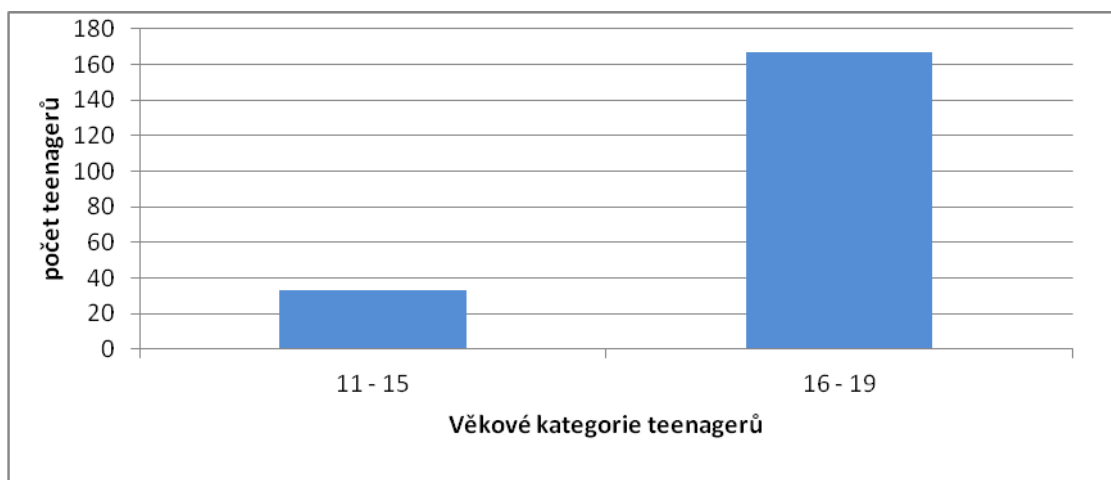
Z grafu níže je patrné, že mého šetření se zúčastnilo v generaci teenagerů mnohem více žen, a to 159 z celkových 200 dotazovaných. V generaci seniorů také odpovídaly více ženy. Bylo jich 54 ze 100. (Graf 1)

**Graf 1: Pohlaví respondentů**

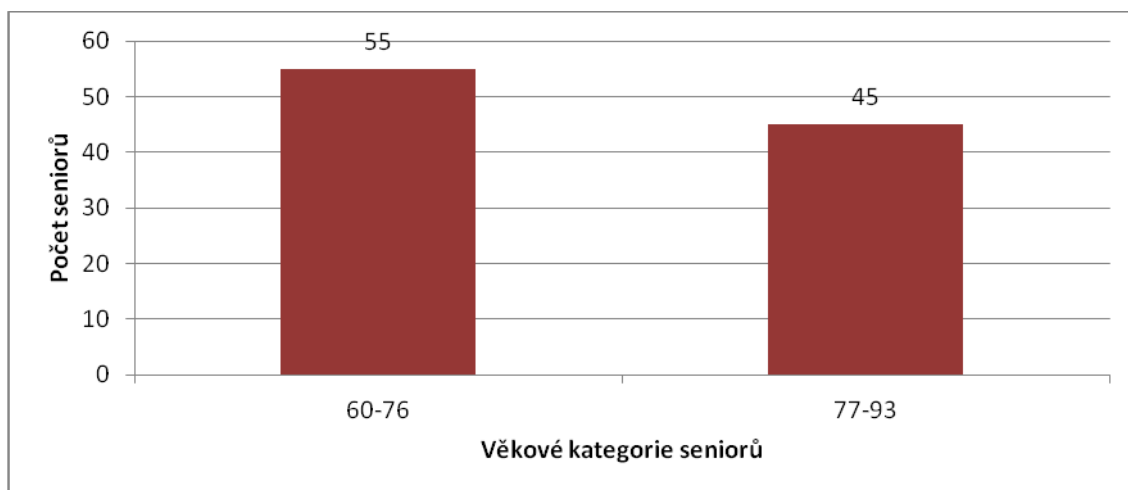


Věk teenagerů, kteří se zúčastnili mého šetření, byl rozdělen do dvou skupin (11-15 let, 16-19 let) a dá se říci, že v tomto případě starší respondenti odpovídali poměrně mnohem častěji než ti mladší. (Graf 2/1) Podobně tomu bylo i v případě generace seniorů, kdy více zúčastněných respondentů spadalo do mladší kategorie 60-76 let. Konkrétní počet těchto seniorů je 55. Zbytek seniorů spadá do starší věkové kategorie 77-93 let. Tato skutečnost je zobrazena v grafu 2/2.

**Graf 2/1: Věk respondentů**



**Graf 2/2: Věk respondentů**



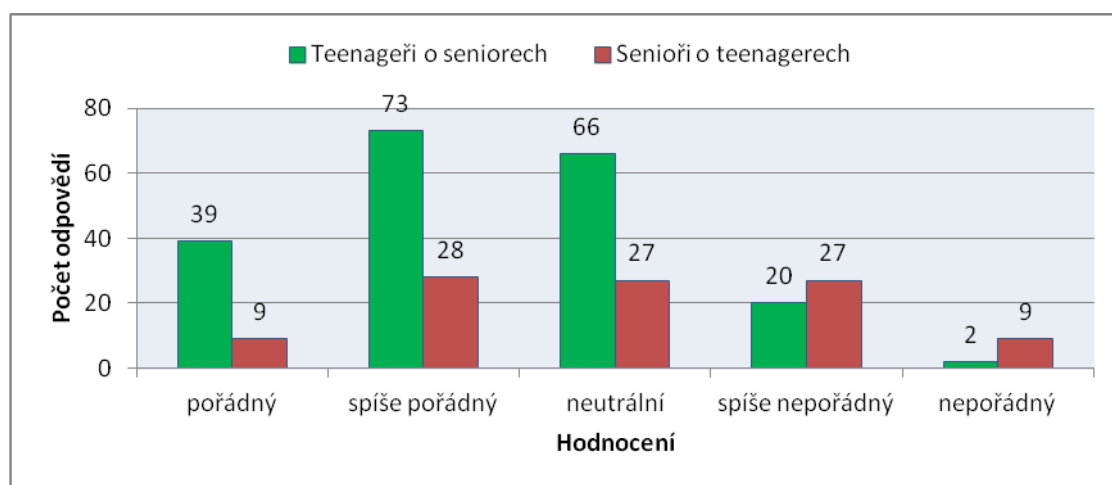
## 4.2 Výsledky v hodnocení vlastností

### Pořádný / nepořádný

Jako spíše pořádné (hodnocení číslem 2) vnímá seniory 37 % respondentů teenagerů. Další hodnocení seniora, které bylo nejčastější a tím získalo od respondentů 33 %, bylo neutrální (křížky ve sloupečku pod číslem 3). Teenagerů, kteří vnímají seniory jako pořádné (hodnocení číslem 1) bylo 20 % a pro 2 respondenty jsou seniory nepořádní.

Dotazovaní seniory nejčastěji vnímají teenagery jako spíše pořádné. Toto hodnocení jich zvolilo 28 %. Další dvě nejčastější odpovědi byly seniory voleny ve stejné míře. Jedná se o odpověď neutrální a hodnocení spíše nepořádný. Teenagery za pořádné a nepořádné vidí v obou případech 9 % zúčastněných seniorů. (Graf 3)

Graf 3: Pořádný / nepořádný

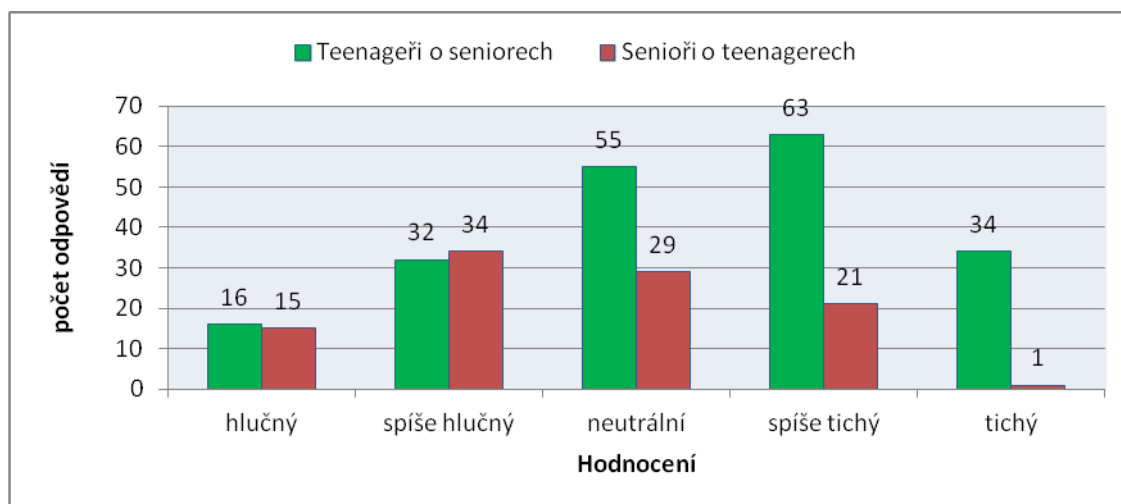


### Hlučný / tichý

Senior je spíše tichý pro 63 dotazovaných mladých lidí (32 %), 55 teenagerů odpovědělo neutrálně (28 %). Jako tiché vnímá seniory 34 respondentů (17 %), jako spíše hlučné 32 respondentů (16 %). Hlučný je senior pouze pro 16 teenagerů (8 %).

Na druhé straně při dotazování seniorů na jejich názor na teenagery ohledně hlučnosti jich nejvíce (34 %) vnímá jako spíše hlučné. Neutrální možnost vybralo 29 % seniorů, spíše tichý je teenager pro 21 % ze všech, 15 % dotazovaných seniorů vidí teenagery jako hlučné a pouze 1 % vnímá teenagery jako tiché. (Graf 4)

**Graf 4: Hlučný / tichý**



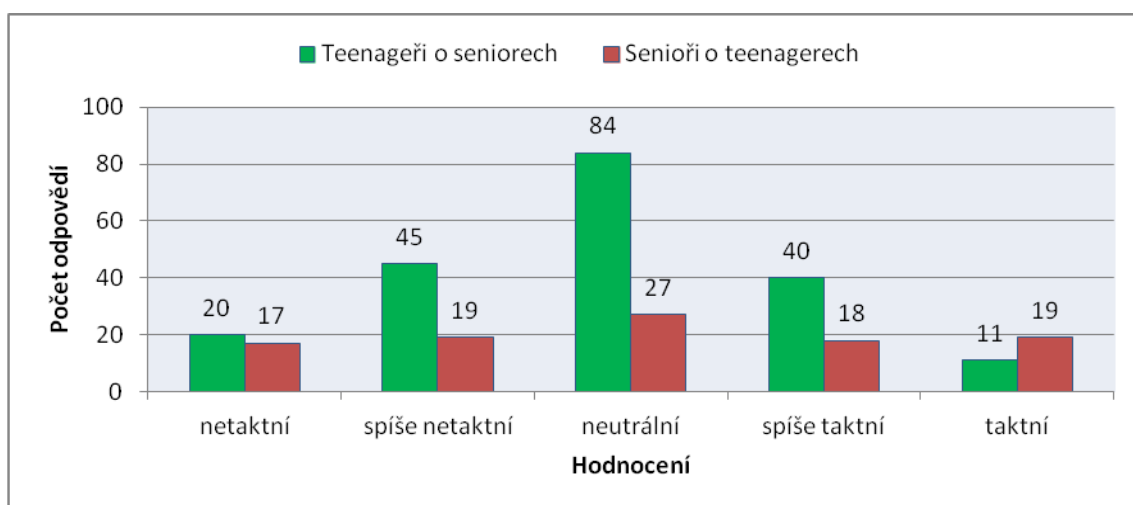
### **Netaktní / taktní**

Další zkoumanou vlastností obou generací byla netaktnost/taktnost. Nejvíce teenagerů (42 %) odpovědělo neutrálně (číslo 3). Odpovědi spíše netaktní (číslo 2) a spíše taktní (číslo 4) mají velice podobný podíl počtu respondentů, a sice 23 % a 20 %. Pro 20 teenagerů je senior zcela netaktní a pro 11 zcela taktní.

Podobně tomu bylo i při zjišťování hodnocení této vlastnosti u teenagerů. Nejvíce seniorů odpovědělo neutrálně, odpovědi taktní a spíše netaktní byly voleny stejně často. Každou si vybralo 19 seniorů. Spíše taktní je teenager pro 18 seniorů. A pouze o jednoho respondenta méně získala možnost netaktní. Znamená to tedy, že netaktní je teenager pro 17 % seniorů. Znázorňuje to graf 5.



**Graf 5: Netaktní / taktní**

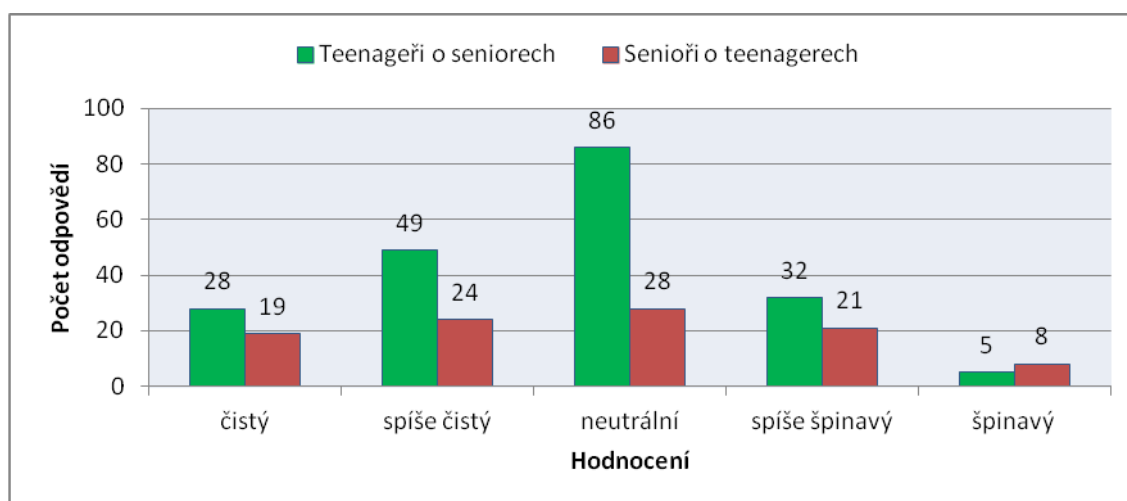


### **Čistý / špinavý**

V rámci názoru na čistotu dnešních seniorů odpovědělo 86 teenagerů (43 %) neutrálně. Další nejčastější odpověď byla spíše čistý. Odpovědělo tak 49 respondentů (26 %). Pro 32 teenagerů je senior spíše špinavý (16%), pro 28 teenagerů pak čistý (14 %). Špinavý je senior pouze pro 5 respondentů, kteří činí 3 % z celku.

Odpovědi seniorů ohledně čistoty teenagerů byly podobné. Nejvíce z nich volilo neutrální možnost. Vybralo si ji 28 % dotazovaných. Pro 24 seniorů je teenager spíše čistý. Jako spíše špinavé vnímá dnešní teenagery 21 % zúčastněných seniorů. Čistý je teenager pro 19 respondentů, pro 8 seniorů je teenager špinavý. Celou tuto škálu odpovědí zobrazuje graf 6 pod tímto textem.

**Graf 6: Čistý / špinavý**

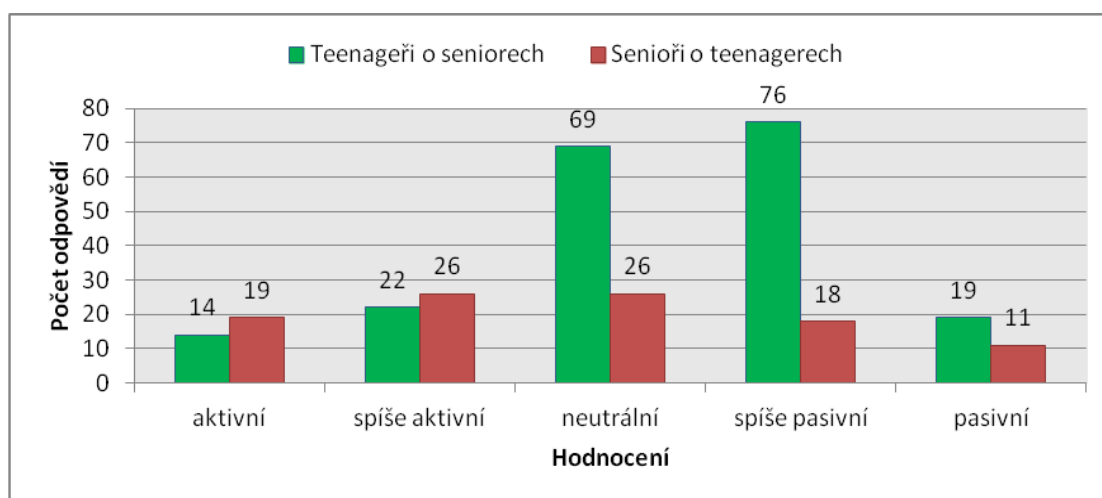


### **Aktivní / pasivní**

Další graf znázorňuje názory respondentů teenagerů na aktivitu či pasivitu seniorů. V tomto případě jsou senioři v očích teenagerů spíše pasivní. Odpovědělo tak 76 respondentů (38 %). Další nejčastější odpověď byla neutrální. Tu zvolilo 69 dotázaných (35 %). Odpověď spíše aktivní zvolilo 22 respondentů (11 %), 19 jich vnímá seniory jako pasivní (10 %) a 14 jako aktivní (7 %).

Respondenti senioři vidí dnešní teenagery jako spíše aktivní. Tuto možnost zvolilo 26 z celkového počtu dotazovaných seniorů. Stejný počet seniorů zvolil pak neutrální odpověď. Další nejčastější názor v tomto případě byl, že teenageři jsou aktivní. Vnímá je tak 19 seniorů, kteří se mého výzkumu zúčastnili. Pro 18 seniorů jsou dnešní teenageři spíše pasivní a 11 respondentů si myslí, že teenageři jsou pasivní. Grafické znázornění těchto odpovědí je viditelné z grafu 7.

**Graf 7: Aktivní / pasivní**

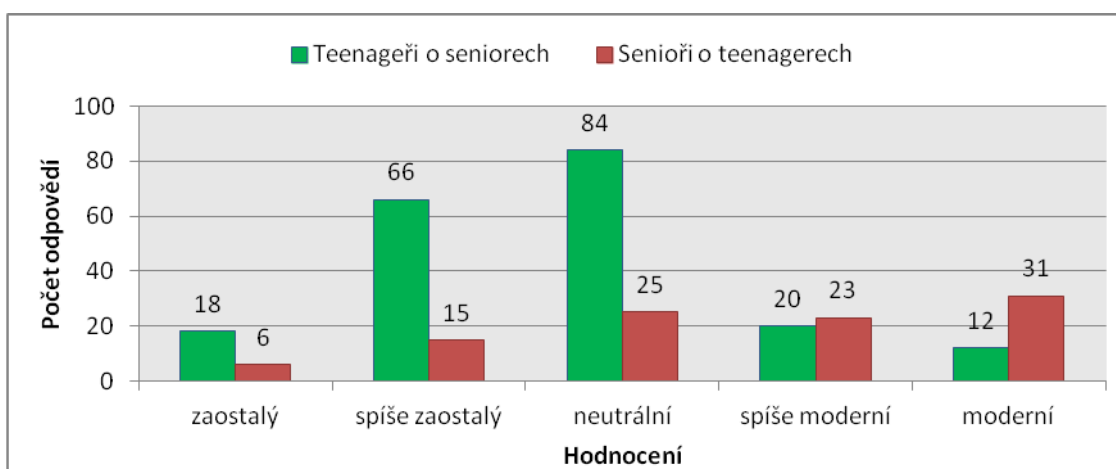


### **Zaostalý / moderní**

Z celkových 200 teenagerů jich 84 zvolilo v rámci svého názoru na zaostalost a modernost seniorů neutrální odpověď. Tato možnost tvoří 42 % ze všech odpovědí. Další nejčastější odpovědí byla možnost spíše zaostalý, kterou zvolilo 66 teenagerů, čili 33 %. Pro 20 dotazovaných je senior spíše moderní. V rámci procentuálního vyjádření to tvoří 10 %. Pro 18 teenagerů je senior zaostalý a 12 teenagerů zvolilo odpověď moderní. Tyto odpovědi činí kolem 9 % a 6 %.

Ta samá vlastnost byla zkoumaná i na druhé straně, čili jak vnímají senioři teenagery z pohledu zaostalosti a modernosti. Nejčastější odpověď seniorů byla, že dnešní teenageři jsou moderní. Odpovědělo tak 31 dotazovaných. Dále 25 seniorů zvolilo neutrální odpověď a pro 23 zúčastněných jsou teenageři spíše moderní. Jako spíše zaostalé vnímá teenagery 15 seniorů a pouze 6 z celkových 100 dotazovaných vnímá teenagery jako zaostalé.

**Graf 8: Zaostalý / moderní**

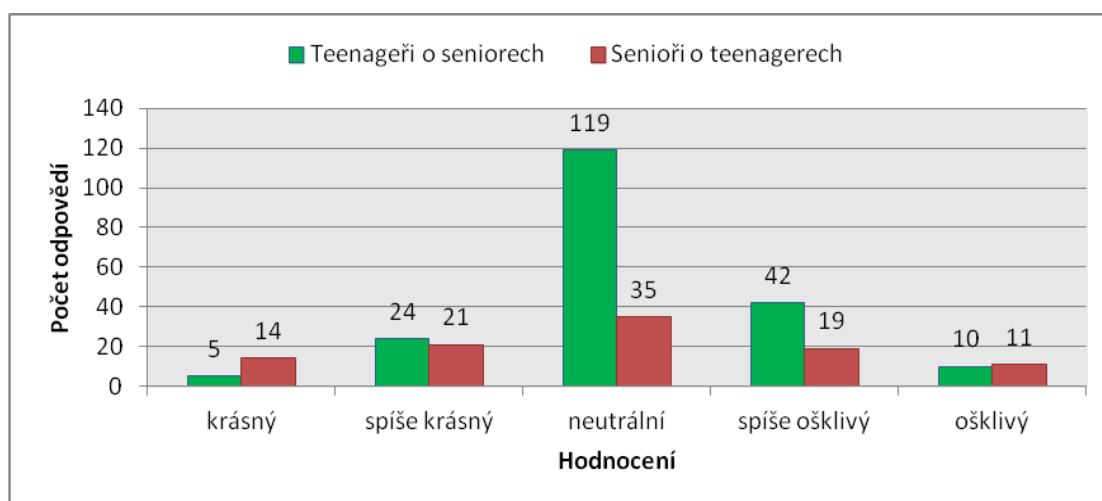


### **Krásný / ošklivý**

V rámci otázky krásy a ošklivosti nejvíce respondentů (119) odpovídalo opět neutrálně. Tato kategorie činí 60 %. Dalším nejčastějším názorem dotazovaných teenagerů byl názor, že senior je spíše ošklivý. Odpovědělo tak 42 respondentů (21 %). Mínění, že senior je spíše krásný, má 24 respondentů, tedy 12 %. Deset respondentů si myslí, že senior je ošklivý. Jedná se pouze o 5 % ze všech dotazovaných. Nejméně respondentů si myslí, že senior je krásný. Tuto možnost zvolilo 5 ze všech požádaných a v procentuálním zastoupení se jedná o pouhých 3 %.

Z níže zobrazeného grafu je také patrné, že i velká část seniorů odpovídala neutrálně. Tuto odpověď si vybralo celkem 35 seniorů. Spíše krásný je dnešní teenager pro 21 zúčastněných, spíše ošklivý pro 19. Dnešního teenagera vnímá 14 seniorů jako krásného a 11 dotazovaných odpovědělo, že teenager je pro ně ošklivý. Všechny tyto skutečnosti zjištěné od obou věkově rozdílných generací zobrazuje graf 9 pod tímto textem.

**Graf 9: Krásný / ošklivý**

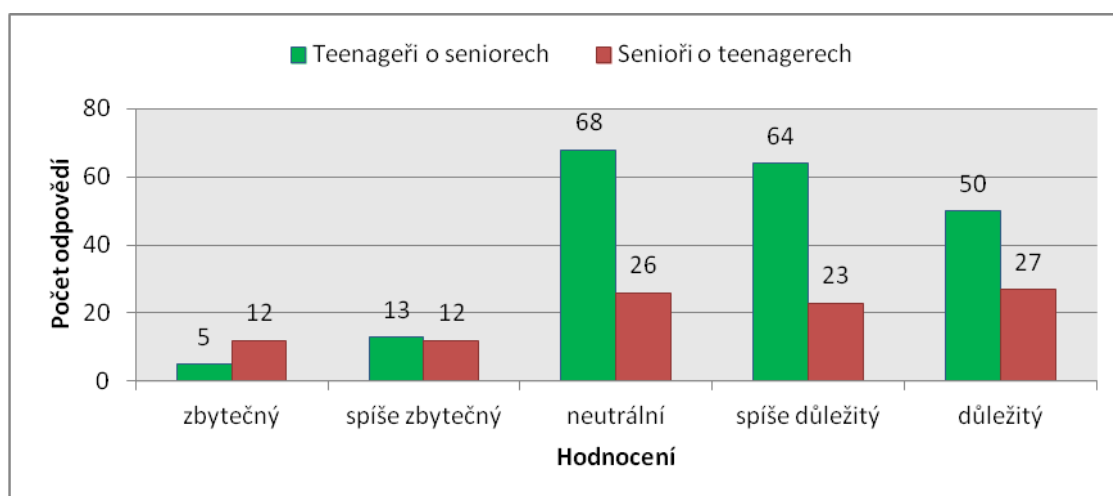


### **Zbytečný / důležitý**

Další graf ukazuje, jak respondenti reagovali na dvojici vlastností týkající se zbytečnosti a důležitosti. Nejvíce teenagerů opět vybralo neutrální možnost. Učinilo tak 68 ze všech, což je 34 %. Další nejčastěji volená možnost byla, že dnešní senior je pro teenagery spíše důležitý, vybralo ji 64 teenagerů, čili 32 %. Jako důležitého vidí seniora 50 dotazovaných (25 %), spíše zbytečného 13 (7 %) a zbytečný připadá 5 (3 %) respondentům.

Senioři v tomto případě odpovídali následovně. Nejvíce z nich vnímá teenagery jako důležité. Ze 100 respondentů tuto možnost zvolilo 27 osob, čili 27 %. Hned za touto odpovědí byla další nejčastější ta neutrální, pomocí které odpovědělo 26 dotazovaných seniorů. Pro 23 seniorů je dnešní teenager spíše důležitý. Jako zbytečného vnímá teenagera 12 seniorů a stejný počet zúčastněných jako spíše zbytečného.

**Graf 10: Zbytečný / důležitý**

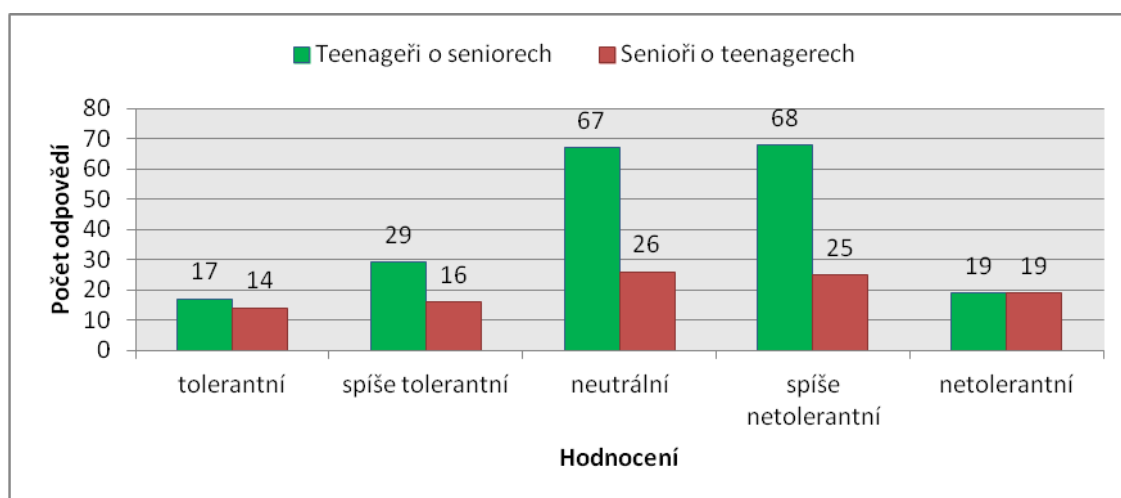


### **Tolerantní / netolerantní**

V rámci vlastností nazvaných tolerantnost a netolerantnost vybral největší počet teenagerů možnost spíše netolerantní. Tuto možnost zvolilo 68 z nich, tedy 34 %. O půl procenta a jednoho teenagera respondenta méně získala neutrální varianta. Pro 29 požádaných je senior spíše tolerantní (15 %), pro 19 netolerantní (cca 10 %) a 17 zúčastněných teenagerů považuje seniora za tolerantního (9 %).

Seniorská populace v tomto případě odpovídala nejčastěji neutrálně. Z celkových 100 požádaných seniorů tak odpovědělo 26. O jednoho seniora méně si vybralo odpověď, že teenager je pro ně spíše netolerantní. Z níže uvedeného grafu (Graf 11) nadále vyplývá, že pro 19 seniorů je dnešní teenager netolerantní, pro 16 ze všech je teenager spíše tolerantní a 14 seniorů vnímá teenagerovskou populaci jako tolerantní.

**Graf 11: Tolerantní / netolerantní**

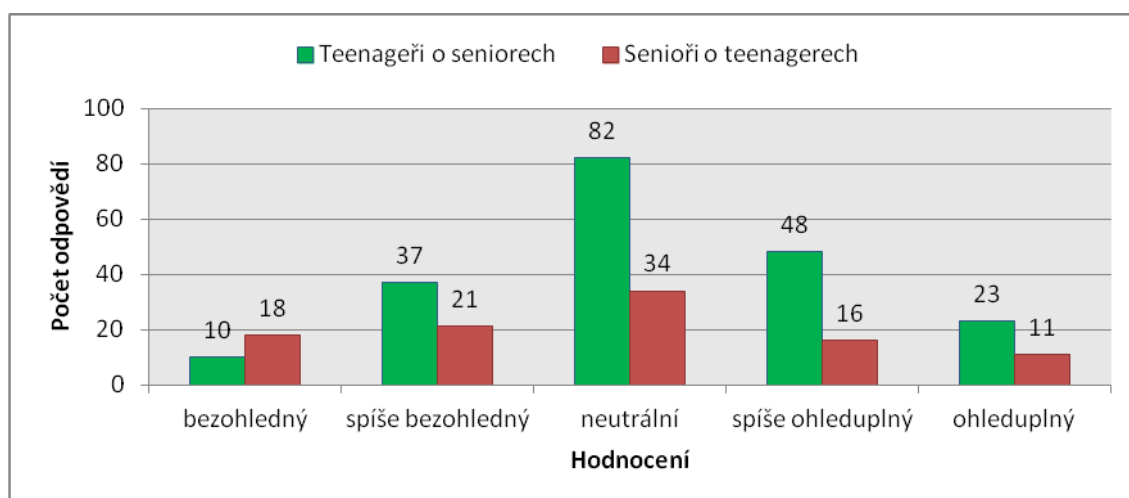


### **Bezohledný / ohleduplný**

Při dotazování na bezohlednost nebo ohleduplnost respondenti teenagerovské generace volili nejčastěji neutrální (prostřední) možnost. Celkem toto hodnocení tvoří 41 %, protože z celkového počtu dotazovaných teenagerů tak odpovědělo 82 jedinců. Jako další nejčastější volená odpověď byla ta, že senior je pro teenagera spíše ohleduplný. Myslí si to 48 respondentů, čili 24 % ze všech náctiletých, kteří se na mém výzkumu podíleli. Mínění, že senior je spíše bezohledný má celkem 37 ze všech teenagerů. V procentuálním zastoupení tato skupina tvoří 19 %. Pro 23 teenagerů je senior ohleduplný a pro 10 bezohledný.

Seniorská populace ohledně názoru na teenagery odpovídala podobně. Neutrální možnost zvolilo 34 % seniorů. Další největší skupinu tvoří ti, co vnímají teenagera jako spíše bezohledného. Tato skupina činí 21 %. 18 seniorů odpovědělo, že dnešní teenager je pro ně bezohledný, 16 z celkových 100 hodnotí teenagery jako ohleduplné a pro 11 požádaných seniorů je dnešní teenager ohleduplný. Všechny odpovědi jsem zaznamenala do grafu níže. (Graf 12)

**Graf 12: Bezohledný / ohleduplný**



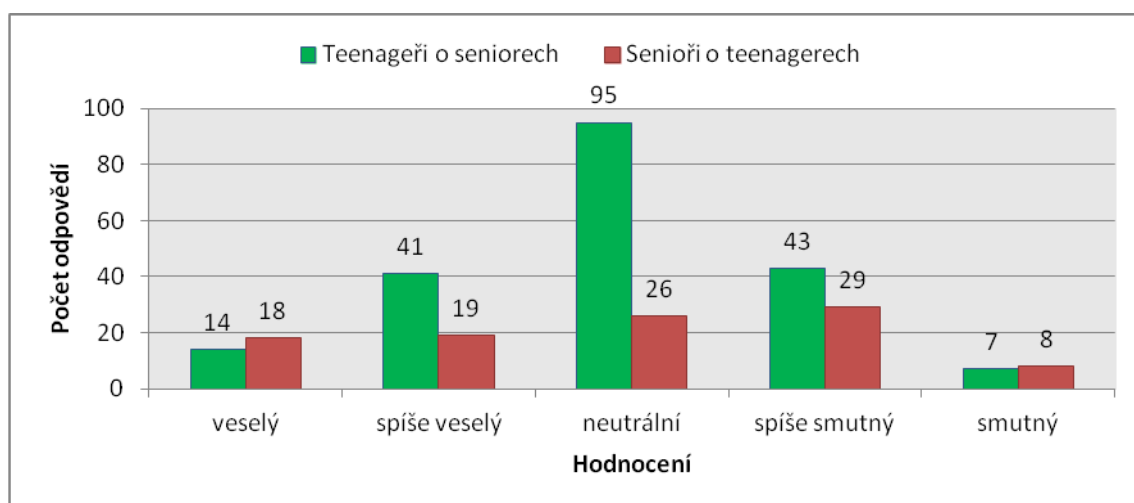
### **Veselý / smutný**

Na další dotazovanou vlastnost, zdali jsou pro dotazované respondenty příslušníci opačné věkové generace veselí, nebo smutní, jsem se dozvěděla následující odpovědi. Nejčastěji teenageři odpovídali opět neutrálně. Zvolilo tak 95 mladistvých, čili 48 %. Pro 43 teenagerů je senior spíše smutný, jedná se o 22 % z celku. 41 dotazovaných teenagerů vnímá seniora jako spíše veselého, což v procentech činí přibližně 21 %. Méně teenagerů si myslí, že je senior veselý, což uvedlo 14 odpovídajících, a nejméně respondentů odpovědělo, že je senior smutný. Jedná se o odpovědi celkem 7 teenagerů.

Od seniorů jsem se dozvěděla, že nejvíce těch, kteří se zúčastnili mého dotazování, vnímá dnešního teenagera jako spíše smutného. Odpovědělo tak 29 z celkových 100. Dalších 26 odpovědělo neutrálně a pro 19 seniorů je teenager spíše veselý. Pouze o jednoho seniora méně získala odpověď, že teenager je veselý. Jako smutného vnímá teenagera pouze 8 respondentů ze seniorské populace. Znázorněno v grafu 13.



**Graf 13: Veselý / smutný**

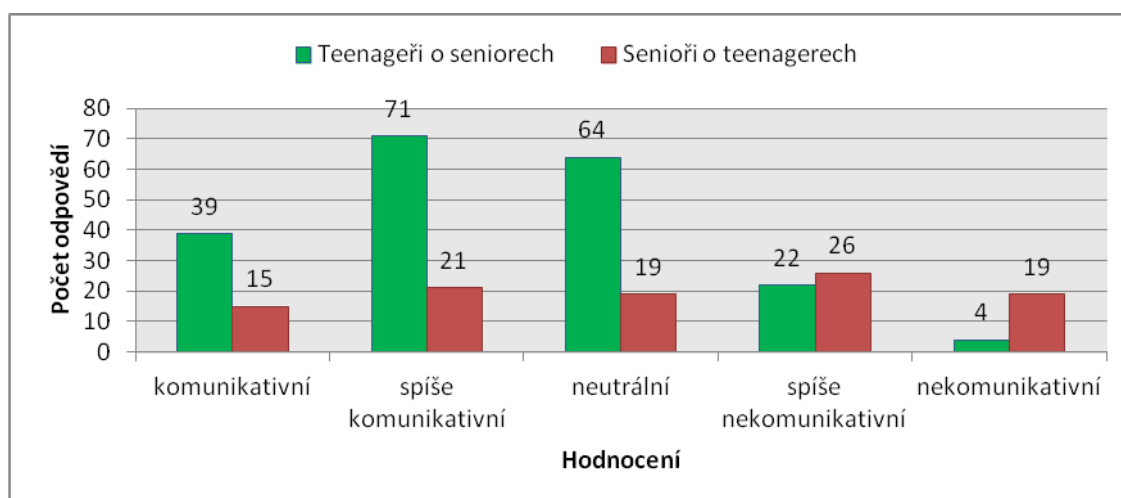


### **Komunikativní / nekomunikativní**

Další vlastnost, která se objevila v mém průzkumném sémantickém diferenciálu, byla komunikativnost / nekomunikativnost. Zde odpovědělo 71 teenagerů, že senior je pro ně spíše komunikativní, což činí největší část ze všech možností (36 %). Další nejčastěji volená možnost byla neutrální, kterou si vybralo 64 respondentů této generační kategorie, čili 32 %. Pro 39 požádaných teenagerů je senior komunikativní, pro 22 spíše nekomunikativní a pouze 4 dotazovaní zvolili hodnocení nekomunikativní.

Respondenti věkové kategorie seniorů odpovídali následovně. Největší počet ze všech zúčastněných seniorů vnímá dnešního teenagera jako spíše nekomunikativního (hodnocení ve sloupečku číslo 4). Jedná se o 26 respondentů ze 100. Ostatní odpovědi byly poměrně vyrovnané – 21 seniorů vnímá teenagera jako spíše komunikativního, dále pro 19 zúčastněných seniorů je teenager nekomunikativní a stejný počet seniorů si zvolil možnost neutrální. Nejméně respondentů odpovědělo, že teenager je pro ně komunikativní. Jedná se o 15 odpovědí.

**Graf 14: Komunikativní / nekomunikativní**

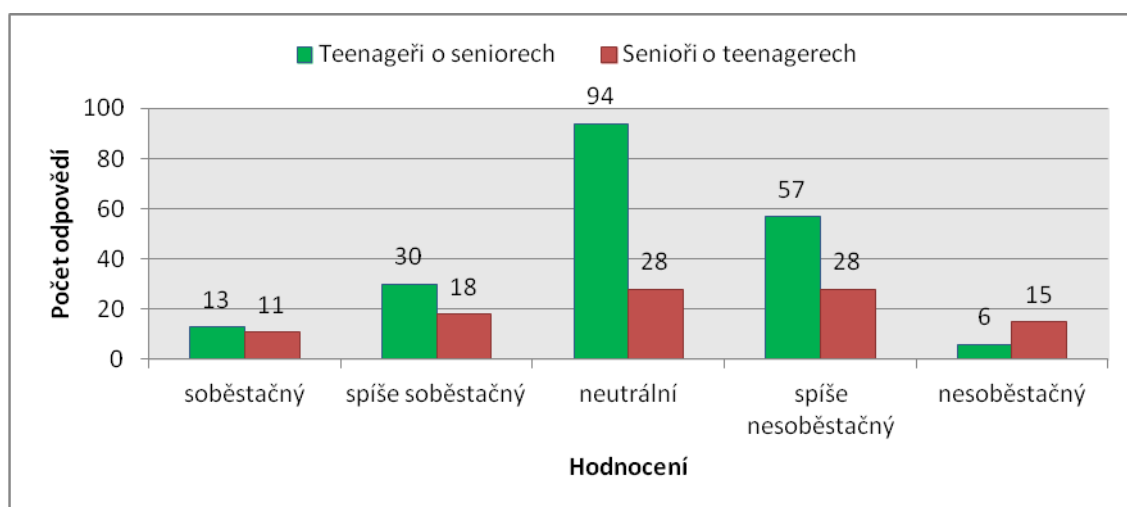


### **Soběstačný / nesoběstačný**

Při hodnocení soběstačnosti / nesoběstačnosti volila velká většina teenagerů neutrální prostřední možnost. Tato velká skupina 95 osob tvoří téměř polovinu z celkového počtu. Další častá odpověď teenagerů byla, že senior je spíše nesoběstačný, vybralo ji 57 respondentů, čili 29 %. Pro 30 respondentů je senior spíše soběstačný. Tuto možnost zvolilo v procentuálním vyjádření 15 % ze všech dotazovaných. Že senior je soběstačný si myslí 13 teenagerů. Pouze pro 6 dotazovaných je senior nesoběstačný. Tato možnost byla zvolena 3 % respondentů.

Na tutéž vlastnost vyjadřovali svůj názor i senioři. Odpovědi, že teenager je spíše nesoběstačný a neutrální možnost, byly vybrány stejným počtem respondentů této věkové kategorie. Jedná se o 28 jedinců. To, že teenager je spíše soběstačný, si myslí 18 seniorů ze všech, kteří se na mém výzkumu podíleli. Pro 15 respondentů seniorů je dnešní teenager nesoběstačný (závislý) a 11 seniorů vnímá dnešního teenagera jako soběstačného. Všechny tyto výše popsané skutečnosti jsou zobrazeny v grafu 15.

**Graf 15: Soběstačný / nesoběstačný**

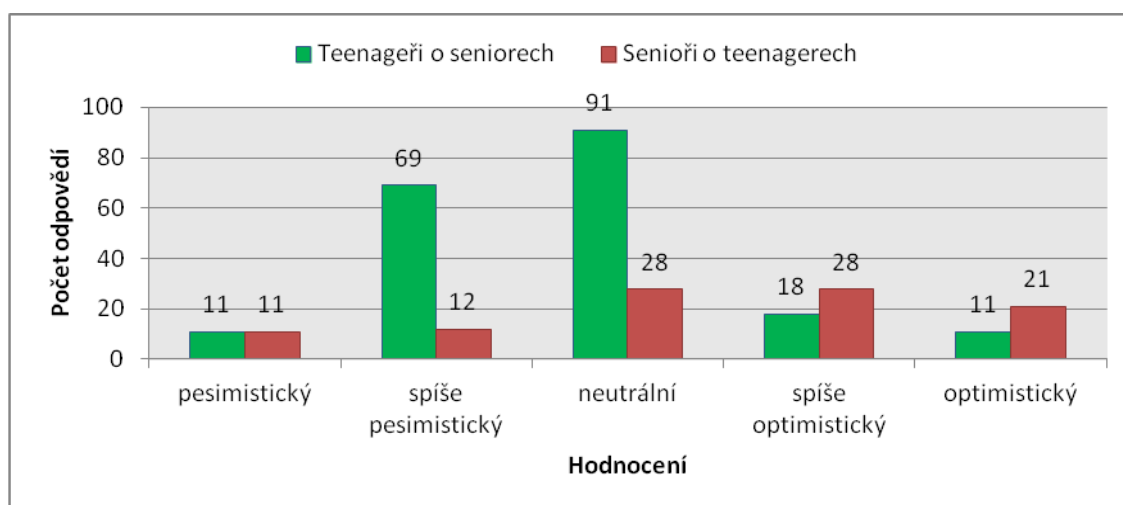


### **Pesimistický / optimistický**

V hodnocení, jak je senior pro teenagery pesimistický / optimistický, zvolilo nejvíce dotazovaných teenagerů neutrální možnost. Jedná se o 91 odpovědí, které činí 46 % z celku. Hned po této možnosti byla nejčastěji volena ta, že senior je spíše pesimistický. Vybralo si ji 69 respondentů v této věkové kategorii, čili 35 %. Spíše optimistický je senior pro 18 teenagerů a stejný počet respondentů zvolil možnosti optimistický a pesimistický. Učinilo tak 11 z celku pro každou.

Senioři volili své odpovědi následovně. Stejný počet respondentů zvolil neutrální možnost a možnost, že dnešní teenager je pro ně spíše optimistický. Učinilo tak 28 jedinců v obou případech. Početně následující skupinu tvoří respondenti, pro které je teenager optimistický. Jedná se o 21 osob z celkového počtu 100. Teenagera jako spíše pesimistického vnímá 12 seniorů a zbytek, čili 11 respondentů vnímá teenagera jako pesimistického. Všechny tyto údaje jsou zaznamenány v grafu 16.

**Graf 16: Pesimistický / optimistický**



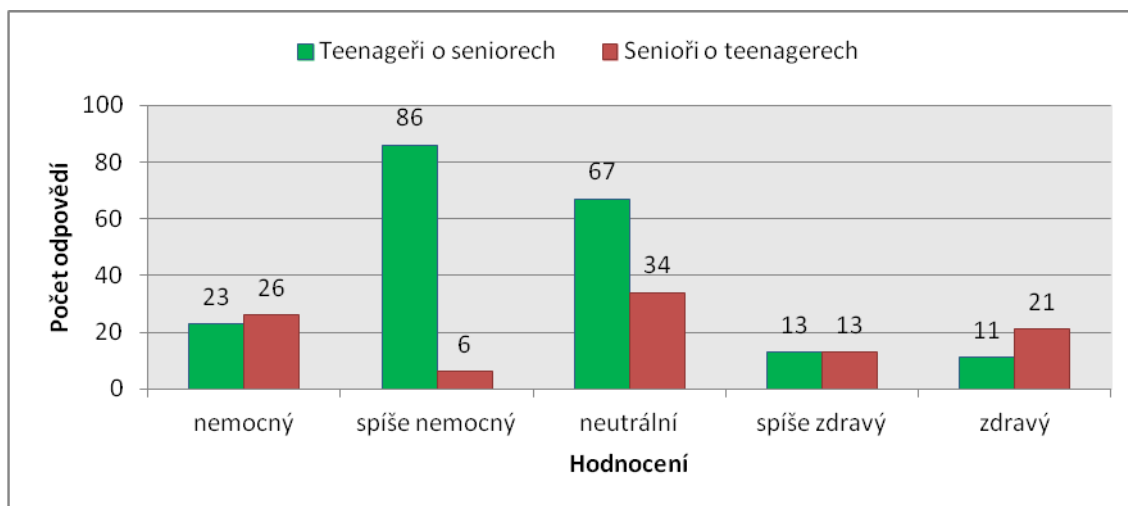
### **Nemocný / zdravý**

Jeden z dalších zkoumaných faktů v mém sémantickém diferenciatu je nemocnost a zdraví obou věkových kategorií. Obě v tomto případě odpovídaly velice rozdílně. Generačně mladší věková kategorie – teenageři - odpovídala takto. Pro 86 z nich je senior spíše nemocný. Tato skupina tvoří 43 %. Další nejčastěji volená možnost byla neutrální, kterou odpovědělo 67 dotazovaných, čili 34 %. Pro 23 teenagerů je senior nemocný. Celkem tato skupina tvoří 12 % z celku. Pro 13 teenagerů je dnešní senior spíše zdravý, což činí přibližně 7 %, 11 mladistvých považuje seniora za zdravého. Z celkového počtu 200 respondentů tato skupina tvoří pouze 6 %.

Senioři v tomto případě vidí dnešní teenagery následovně. Nejpočetnější skupinu seniorů tvoří ta, kde respondenti odpověděli neutrálním hodnocením. Čili zapsali křížek do kolonky pod číslem tři. Jedná se o skupinu čítající 34 osob. V zástupu za touto nejčastější odpovědí stojí hodnocení, že teenager je nemocný. Tento fakt si myslí 26 seniorů. Další početně méně zastoupenou možností bylo, že teenager je zdravý, již zvolilo 21 požádaných seniorů. Celkem pro 13 respondentů v této věkové kategorii je dnešní teenager spíše zdravý a pouze 6 respondentů vnímá teenagera jako spíše

nemocného. Všechny číselně vyjádřené odpovědi jsou zaznamenány v grafu pod tímto textem. (Graf 17)

**Graf 17: Nemocný / zdravý**



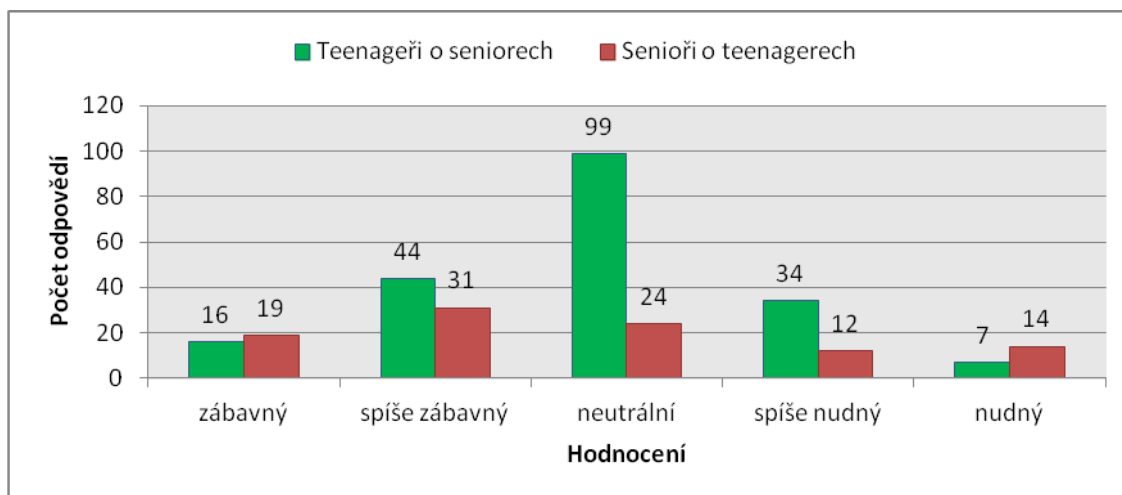
### **Zábavný / nudný**

Následující odstavce se budou týkat výsledků, které byly zjištěny při dotazování respondentů na jejich názor na zábavnost / nudnost opačné generace. V tomto případě skoro polovina teenagerů odpověděla neutrálně. Jedná se tedy o 50 % z celku. Dále pro 44 teenagerů je senior spíše zábavný, což činí přibližně 22 %, pro 34 dotazovaných spíše nudný. Jako zábavné vidí dnešní seniory 16 teenagerů ze všech, kteří se na mém výzkumu podíleli, a nudní se zdají být pouze pro 7. Tato nejméně početná skupina odpovědí čítá přibližně pouhá 4 %.

V případě opačného hodnocení, kdy senioři vyjadřovali svůj názor na dnešního teenagera, výsledky vypadaly následovně. Nejčastěji volená odpověď byla, že teenager je spíše zábavný. Tuto možnost si vybralo 31 seniorů, čili 31 % z celkových 100. Další nejčastější hodnocení bylo neutrální, pomocí kterého odpovědělo 24 dotazovaných seniorů. Dnešního teenagera vnímá jako zábavného 19 respondentů z této věkové kategorie. Pro 14 seniorů je teenager nudný a nejméně voleným hodnocením se v tomto

případě stalo to, že teenager je spíše nudný. Pro vyjádření svého názoru si tuto možnost vybralo jen 12 seniorů. (Graf 18)

**Graf 18: Zábavný / nudný**

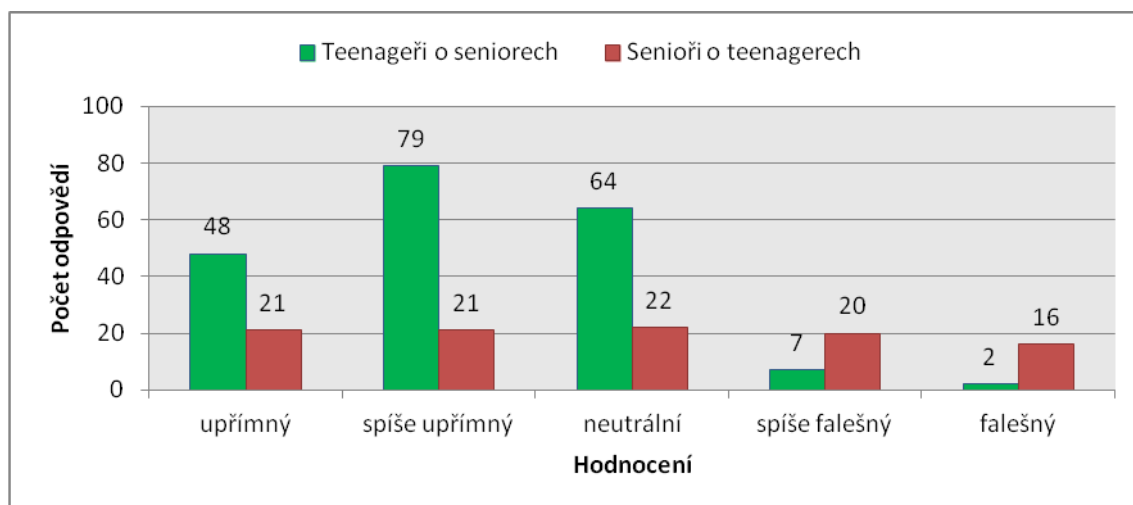


### Upřímný / falešný

Při dotazování na upřímnost odpovídaly obě věkové generace poměrně podobně. V rámci hodnocení seniorů teenagery byly vyrovnané první tři možnosti. Nejvíce (79) mladistvých si myslí, že senior je spíše upřímný. Tito respondenti vybrali hodnocení v podobě čísla 2. Hned za touto možností byla nejčastěji volena neutrální, a třetí nejpočetnější názor byl, že senior je upřímný. Zvolilo tak 48 respondentů, čili 24 %. Sedm teenagerů považuje seniory za spíše falešné a pouze pro 2 respondenty je senior falešný.

Na druhé straně senioři o teenagerech mají následovné mínění. Všechny odpovědi jsou v tomto případě svým počtem respondentů hodně vyrovnané: 22 seniorů odpovědělo neutrálně, pro 21 respondentů v této generaci je dnešní teenager spíše upřímný a stejný počet respondentů vnímá teenagera jako upřímného. Respondenti, kteří zvolili odpověď, že teenager je pro ně spíše falešný, čítají pouze o jednoho méně, čili, pro 20 seniorů je teenager spíše falešný, 16 seniorů vnímá teenagera jako falešného.

**Graf 19: Upřímný / falešný**

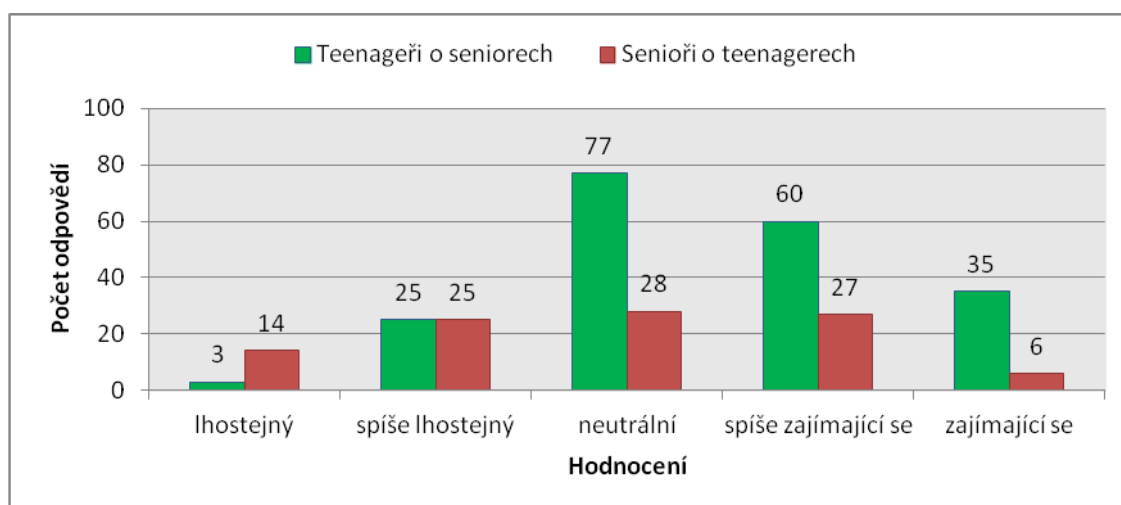


### **Lhostejný / zajímavící se**

Následující výsledky, které jsou i graficky zaznamenané, jsou odpovědi, zdali je senior / teenager lhostejný, nebo zajímavící se. Nejčastěji volenou možností teenagerů bylo neutrální hodnocení. Tuto možnost zvolilo 77 respondentů, čili 39 %. Pro 60 teenagerů je senior spíše zajímavící se a 35 mladistvých vidí seniora jako zcela se zajímavícího. Možnost, že je senior spíše lhostejný, zvolilo 25 teenagerů (cca 13 % z celku). Lhostejný se senior zdá pouze 3 respondentům.

Další odstavec se bude týkat stejné skutečnosti, hodnocené však v tomto případě seniory. I senioři zvolili nejčastěji neutrální odpověď. Učinilo tak 28 zúčastněných. Pro 27 seniorů je teenager spíše zajímavící se a pro 25 seniorů je teenager spíše lhostejný. Další početná skupina je tvořena 14 seniory, kteří svou odpovědí vyjádřili, že teenager je pro ně lhostejný a pouze 6 seniorů odpovědělo pomocí hodnocení číslem 5, což v tomto případě značí názor, že teenager je pro ně zajímavící se. (Graf 20)

**Graf 20: Lhostejný / zajímavící se**



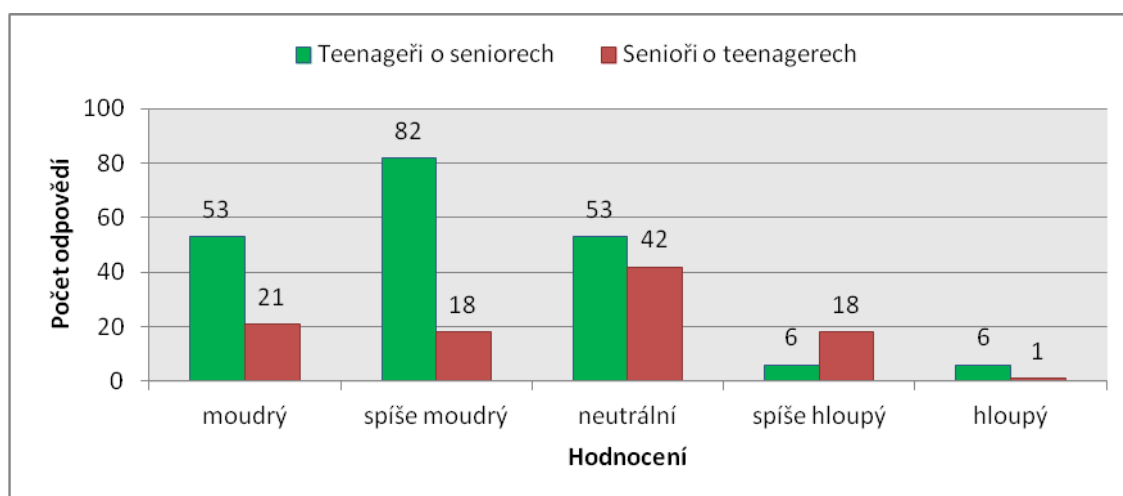
### **Moudrý / hloupý**

V otázce moudrosti odpověděla velká část dotazovaných teenagerů, že senior je pro ně spíše moudrý. Tuto odpověď si vybralo 82 respondentů, v přepočtu 41 %. Dalším nejčastějším hodnocením byla možnost moudrý a neutrální. Každou z nich zvolilo 53 teenagerů. Spíše hloupý a hloupý je senior pro 6 respondentů v každé možnosti. Čili každá tvoří pouhých 3 % ze všech odpovědí.

Seniorská populace nejčastěji v tomto případě zvolila neutrální možnost. Vybralo si ji 42 seniorů, čili necelá polovina. Pro 21 respondentů z této generace je dnešní teenager moudrý. Spíše moudrý je teenager pro 18 seniorů, stejně tak, jako si dalších 18 myslí, že teenager je spíše hloupý (také 18 odpovědí). Jen pro 1 respondenta je dnešní teenager hloupý. (Graf 21)



**Graf 21: Moudrý / hloupý**

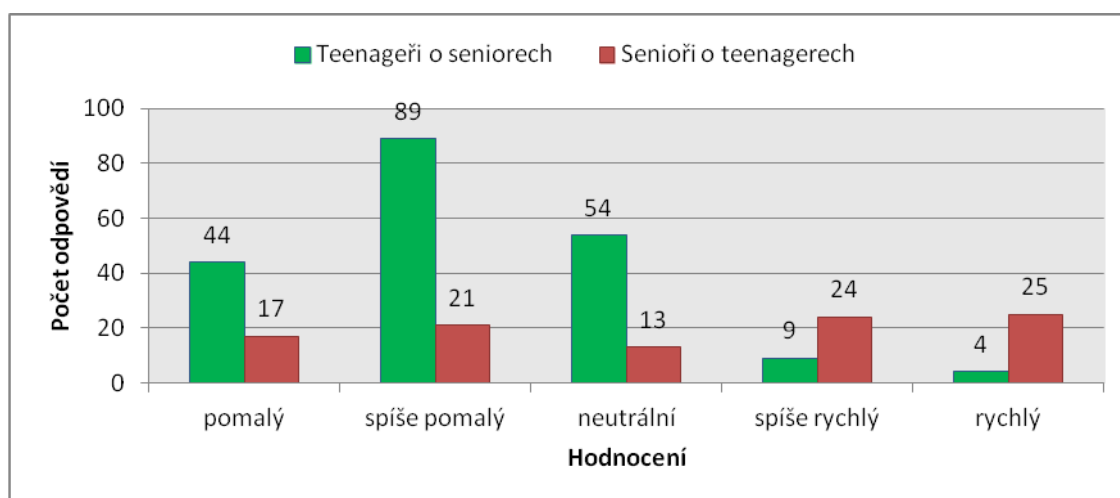


### **Pomalý / rychlý**

Zkoumání, zdali je senior pomalý / rychlý ukázalo, že pro 45 % respondentů je senior spíše pomalý. Celkem si tuto možnost vybralo 89 respondentů ze všech dotázaných. Druhou největší část tvoří odpověď neutrální, kterou zvolilo 54 respondentů, čili 27 %. Pro 44 teenagerů je senior pomalý, což činí 22 %. Nejméně volená hodnocení byla, že senior je spíše rychlý a rychlý. Pouze pro 9 respondentů je totiž senior spíše rychlý a pro 4 je rychlý. Tato ojedinělá hodnocení tvoří v přepočtu na procenta 5 % a 2 %.

Senioři svůj názor na teenagery v rámci této skutečnosti vyjadřovali následovně. Nejvíce z nich vnímá teenagera jako rychlého. Odpovědělo tak 25 seniorů, čili 25 %. Dále pro 24 seniorů je teenager spíše rychlý, což činí druhou nejpočetnější skupinu odpovědí. Dnešního teenagera jako spíše pomalého vnímá 23 respondentů v rámci starší generace. Pomalý je pro 17 dotazovaných seniorů. Pouze 13 respondentů zvolilo neutrální odpověď. Všechny tyto výsledky znázorňuje graf zobrazený pod tímto textem.

**Graf 22: Pomalý / rychlý**

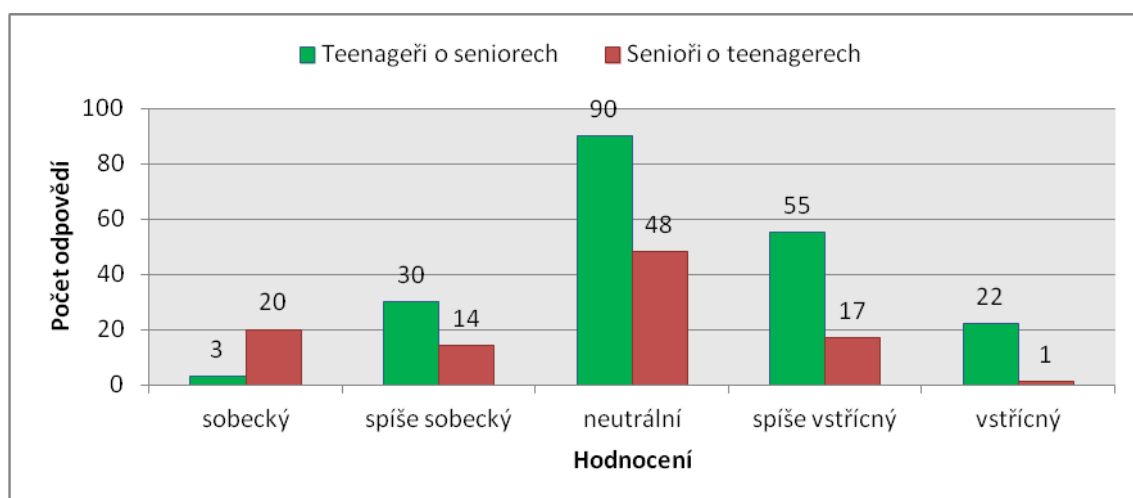


### **Sobecký / vstřícný**

V průzkumu sobeckosti / vstřícnosti respondenti z věkové kategorie teenagerů opět volili nejčastěji možnost neutrální, čili v sémantickém diferenciatu možnost uprostřed pod číslem 3. Učinilo tak 90 respondentů, skoro polovina ze všech teenagerů, kteří se na výzkumu podíleli. Pro 55 mladistvých je senior spíše vstřícný, pro 30 spíše sobecký a 22 teenagerů vnímá seniora jako vstřícného. Sobecký je senior pouze pro 3 respondenty, čili přibližně 2 %.

Respondenti ze seniorské populace odpovídali následovně. Skoro polovina ze všech zúčastněných v rámci této věkové generace opět zvolila neutrální možnost. Jedná se o 48 odpovědí. Další nejčastěji volenou možností byla, že dnešní teenager je sobecký, pomocí které svůj názor vyjádřilo 20 seniorů. Pro dalších 17 seniorů je teenager spíše vstřícný a 14 respondentů z této generace vnímá teenagera jako spíše sobeckého. Vstřícný je dnešní teenager pro 1 respondenta.

**Graf 23: Sobecký / vstřícný**

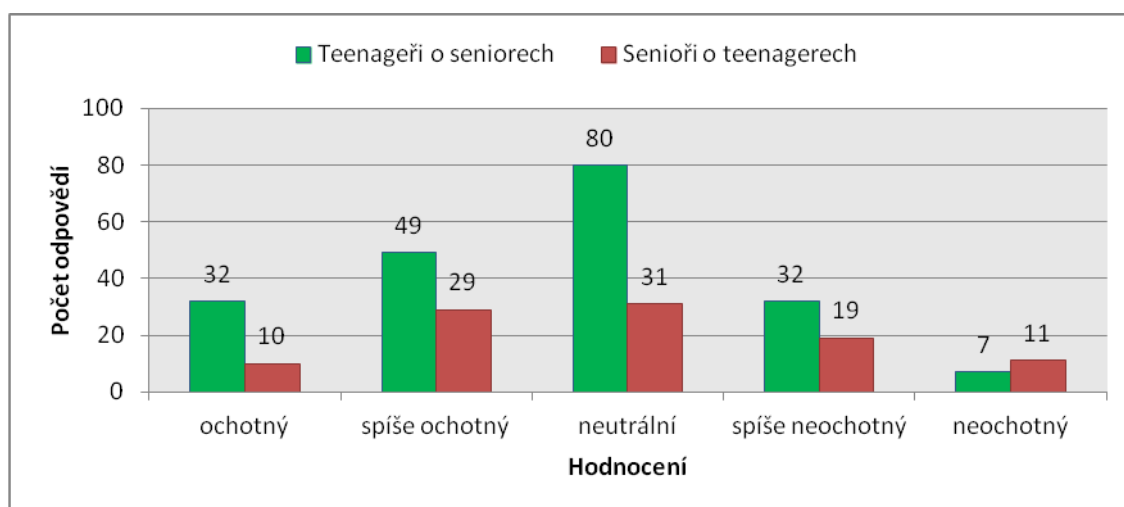


### **Ochotný / neochotný**

Podobně jako u předchozí vlastnosti i v tomto případě odpovídali respondenti neutrálně. Tentokrát však v rámci vlastností: ochotný / neochotný. Druhým teenagery nejčastěji použitým hodnocením bylo spíše ochotný, kdy tuto možnost zvolilo 49 respondentů (25 %). Hodnocení ochotný a spíše neochotný zvolil stejný počet teenagerů a to 32. Pro pouhých 7 dotazovaných je senior neochotný (cca 4 %).

Také senioři měli možnost odpovídat na tuto vlastnost a i oni nejčastěji vybrali neutrální hodnocení. Učinilo tak 31 respondentů. 29 seniorů vnímá teenagera jako spíše ochotného. Spíše neochotný je teenager pro 19 seniorů, 11 respondentů z této věkové kategorie jej vnímá jako neochotného. Deset seniorů ze všech dotazovaných vnímá teenagera jako ochotného. (Graf 24)

**Graf 24: Ochotný/ neochotný**

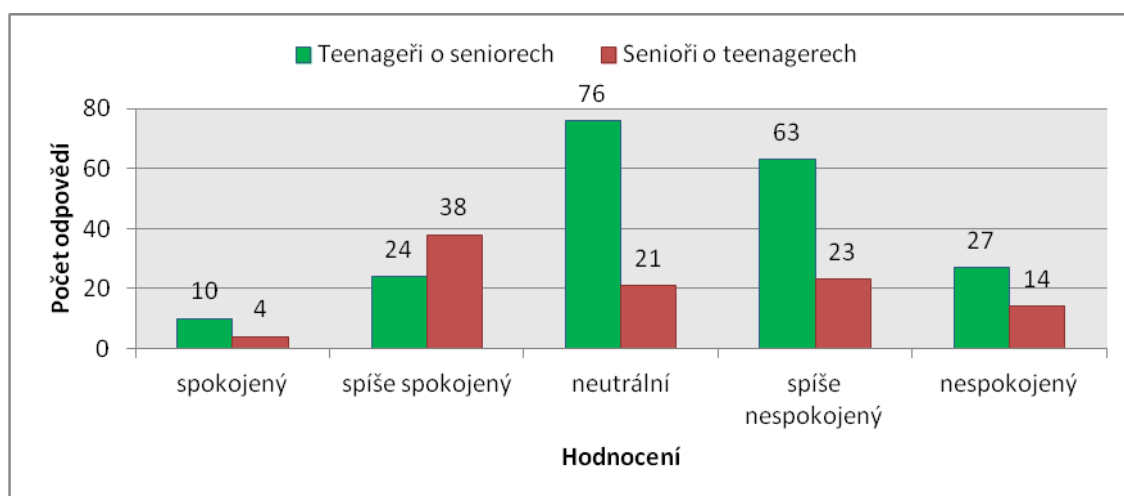


### **Spokojený / nespokojený**

Posledním zkoumaným jevem byla spokojenost a nespokojenost. Nejvíce respondentů zvolilo neutrální možnost. V tomto případě se jedná o 76 odpovědí, které tvoří přibližně 38 % z celku. O několik teenagerů méně vnímá seniora jako spíše nespokojeného. Konkrétně se jedná o 63 dotazovaných, čili 32 %. Pro 27 dotazovaných je senior nespokojený, pro 24 spíše spokojený a 10 dotazovaných vnímá seniory jako spokojené. Celou tuto skutečnost znázorňuje graf 25 zakreslený pod tímto textem.

Senioři si o teenagerech v rámci této skutečnosti myslí, že jsou spíše spokojení. Odpovědělo tak totiž 38 seniorů, což činí nejpočetnější skupinu. Pro 23 seniorů je dnešní teenager spíše nespokojený, 21 seniorů odpovědělo neutrálně a 14 seniorů vnímá teenagera jako nespokojeného. Spokojený je dnešní teenager jen pro 4 respondenty. (Graf 25)

**Graf 25: Spokojený/ nespokojený**



### 4.3 Sumarizace výsledků

Následující sumarizační tabulka ukazuje názory a postoje jedné věkové generace vůči druhé. Zobrazené výsledky jsou ty, které vybočují od neutrální odpovědi. Sečteny byly tedy ty odpovědi, které se blížily k pozitivnímu názoru, i ty, které zobrazovaly názor negativní. Tučně zvýrazněné pojmy jsou ty převažující. (Tabulka 1, 2)

**Tabulka 1: Teenageři odpověděli**

<b>Pořádný</b>	112	22	Nepořádný
<b>Tichý</b>	97	48	Hlučný
Taktní	51	65	<b>Netaktní</b>
<b>Čistý</b>	77	37	Špinavý
Aktivní	36	95	<b>Pasivní</b>
Moderní	32	84	<b>Zaostalý</b>
Krásný	29	52	<b>Ošklivý</b>
<b>Důležitý</b>	114	18	Zbytečný
Tolerantní	46	87	<b>Netolerantní</b>

<b>Ohleduplný</b>	71	47	Bezohledný
<b>Veselý</b>	55	50	Smutný
<b>Komunikativní</b>	110	26	Nekomunikativní
Soběstačný	43	63	<b>Nesoběstačný</b>
Optimistický	29	80	<b>Pesimistický</b>
Zdravý	24	109	<b>Nemocný</b>
<b>Zábavný</b>	60	41	Nudný
<b>Upřímný</b>	127	9	Falešný
<b>Zajímající se</b>	95	28	Lhostejný
<b>Moudrý</b>	135	12	Hloupý
Rychlý	13	133	<b>Pomalý</b>
<b>Vstřícný</b>	77	33	Sobecký
<b>Ochotný</b>	81	39	Neochotný
Spokojený	34	90	<b>Nespokojený</b>

Z této tabulky je patrné, jaké vlastnosti v jaké podobě převyšovaly ty druhé. Teenageři vnímají tedy seniory jako pořádné (112), tiché (97), čisté (77), důležité (114), ohleduplné (71), veselé (55), komunikativní (110), zábavné (60), upřímné (127), zajímaví se (95), moudré (135), vstřícné (77) a ochotné (81). Avšak je také nutné zmínit, že teenageři vnímají dnešní seniory i jako netaktní (65), pasivní (95), zaostalé (84), ošklivé (52), netolerantní (87), nesoběstačné (63), pesimistické (80), nemocné (109), pomalé (133) a nespokojené (90). Z těchto výsledků je patrné, že u teenagerů převládají ty názory, které se blíží k pozitivní polaritě (13 vlastností bylo teenagerů popsáno pozitivně oproti zbývajícím 10, které byly popsány negativními odpověďmi).

V následující tabulce je zobrazena sumarizace výsledků, které byly zjištěny od seniorů. Opět se jedná o názory na vlastnosti, tentokrát vlastnosti teenagerů.

**Tabulka 2: Senioři odpověděli**

<b>Pořádný</b>	37	36	Nepořádný
----------------	----	----	-----------

Tichý	22	49	<b>Hlučný</b>
<b>Taktní</b>	37	36	Netaktní
<b>Čistý</b>	43	29	Špinavý
<b>Aktivní</b>	45	29	Pasivní
<b>Moderní</b>	54	21	Zaostalý
<b>Krásný</b>	35	30	Ošklivý
<b>Důležitý</b>	50	24	Zbytečný
Tolerantní	30	44	<b>Netolerantní</b>
Ohleduplný	27	39	<b>Bezohledný</b>
Veselý	37	37	Smutný
Komunikativní	36	45	<b>Nekomunikativní</b>
Soběstačný	29	43	<b>Nesoběstačný</b>
<b>Optimistický</b>	49	23	Pesimistický
<b>Zdravý</b>	34	32	Nemocný
<b>Zábavný</b>	50	26	Nudný
<b>Upřímný</b>	42	36	Falešný
Zajímající se	33	39	<b>Lhostejný</b>
<b>Moudrý</b>	39	19	Hloupý
<b>Rychlý</b>	49	38	Pomalý
Vstřícný	18	34	<b>Sobecký</b>
<b>Ochotný</b>	39	30	Neochotný
<b>Spokojený</b>	42	37	Nespokojený

Z tabulky 2 vyplývá, že senioři vnímají teenagery jako pořádné (37), taktní (37), čisté (43), aktivní (45), moderní (54), krásné (35), důležité (50), optimistické (49), zdravé (34), zábavné (50), upřímné (42), moudré (39), rychlé (49), ochotné (39) a spokojené (42). Na druhé straně z této tabulky vyplývá, že pro seniory jsou dnešní teenageři huční (49), netolerantní (44), bezohlední (39), nekomunikativní (45), nesoběstační (43), lhostejní (39) a sobečtí (34). V rámci vlastností veselý / smutný,

odpověděl na obě polarity stejný počet respondentů. Tedy 37 odpovědí pozitivních a 37 negativních. Je tedy patrné, že senioři vnímají teenagery v pozitivní rovině, protože z celkových 23 vlastností, jich bylo 15 vyjádřeno pozitivně.



## 5 Diskuze

V rámci své bakalářské práce jsem zjišťovala postoje a názory dvou generačně odlišných skupin. Konkrétně názory teenagerů na seniory a naopak. Hlavními zkoumanými aspekty byly nemocnost, důležitost, optimismus, krása a taktnost. Do mého výzkumu byli zařazeni teenageři ve věku od 11 do 19 let, z toho důvodu, že slovo teenager z anglického překladu znamená „náctiletý“, čili jedinec, jehož věk obsahuje koncovku „-náct“. Celkem jsem těchto respondentů získala 200 a požádala je o vyjádření názoru na seniory. Na druhé straně jsem požádala 100 seniorů ve věku od 60 let, aby vyjádřili svůj názor právě na teenagery. Největší zastoupení respondentů ze strany teenagerů bylo ve věku 16-19 let a z genderového hlediska v této kategorii odpovídaly spíše ženy (159 z celkového počtu 200 respondentů). Seniorská populace byla nejčastěji zastoupena respondenty ve věku 60-76 let a i v tomto případě odpovídaly častěji ženy (54 z celkového počtu 100 respondentů v této generaci).

Sémantický diferenciál se skládal z 23 vlastností, kde každá měla na druhé straně protichůdnou. O vyplnění svých záznamových archů jsem požádala teenagery a seniory ve výše zmíněném věku a dále klienty Seniorského domu v Písku. Při oslovování respondentů jsem se setkala s ochotou a vstřícností, což mě velice potěšilo a ulehčilo celkový výzkum. Někdy jsem u některých respondentů mohla pozorovat překvapení a údiv. Jeden respondent z řady seniorů se smíchem na tváři řekl: „Tak to si, slečno, počtete, co já si o těch mladejch myslím.“

Na základě celkových výsledků sémantického diferenciálu u teenagerů (Tabulka 1) mohu tvrdit, že teenageři vnímají seniory jako: pořádné, tiché, čisté, důležité, ohleduplné, veselé, komunikativní, zábavné, upřímné, zajímaví se, moudré, vstřícné a ochotné, ale také jako netaktní, pasivní, zaostalé, ošklivé, netolerantní, nesoběstačné, pesimistické, nemocné, pomalé a nespokojené. V tomto případě tedy můžu tvrdit, že teenageři vnímají seniory pozitivně, protože pozitivně hodnocených vlastností je více než těch negativních. Teenageři vnímají seniory jako důležité. Toto zjištění mne poněkud překvapilo, ale je nutno minit, že důležitost jako takovou může každý jedinec

vnímat jinak. Zdali má jedinec na mysli konkrétní důležitost v ekonomické aktivitě, nebo v předávání zkušeností a tak podobně. Každopádně každý senior je velice důležitý v životě svého dítěte a dále jeho dítěte. Narození vnoučete vymaní seniora z životního stereotypu, který může po odchodu do starobního důchodu začít pociťovat, cítí se důležitější, potřebnější a aktivnější. Naopak prarodič pak předává svému vnoučeti po celý život zkušenosti a rady, které sám během života získal. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) Myslím, že právě v rámci této situace vnímá většina teenagerů seniory jako důležité.

Nutno zmínit, že při dotazování teenagerů na jejich názor na zdraví/nemocnost seniorů, bylo zjištěno, že teenageři vnímají seniory jako nemocné. Tento fakt, který celá populace vnímá, je vlastně pravdivý, protože i odborná literatura říká, že senioři jsou mnohem častěji nemocní. Nejčastěji se u nich objevuje takzvaná chronická polymorbidita, čili že trpí několika nemocemi najednou, a to z důvodu klesání odolnosti a pružnosti organismu. Ten se v jejich věku stává křehčím a napadnutelnějším. (Vágnerová, 2007) Eva Jarolímová z kolektivu autorů knihy *Vybrané kapitoly z gerontologie* popisuje, jak právě snížená výkonnost orgánů má vliv na sociální cítění seniora: „Při nedoslýchavosti někdy dochází k psychickým symptomům, jako staženost, izolace až podezíravost. Tito lidé mají pocit, že druzí hovoří před nimi o nich, protože oni je stejně neslyší.“ (2007: 62) Všechny tyto uvedené informace jen potvrzují fakt, že mladší jedinci (konkrétně teenageři) považují seniory za nemocné.

S tímto jevem souvisí i skutečnost, že z mého výzkumu vyšel výsledek, kdy teenageři vnímají seniory jako pomalé. Je to proto, že důsledkem involučních procesů je právě zpomalení veškerých funkcí organismu. Metabolismus, chůze, řeč, paměť, chápání a další procesy se ve stáří rapidně zpomalují. Seniorům mnohem déle trvá, než pochopí, co po nich druhá osoba chce, protože jejich schopnost flexibility a adaptace je v tomto životním stádiu také snížena. (Malíková, 2011) Všechny pohyby starších lidí je zpomalený, protože kosterní aparát seniora není tak pevný a je mnohem náchylnější k poraněním. Senior si je nejistý rovnováhou, a i proto své pohyby zpomaluje. (Holmerová, 2007)

Zjištění, že senior je pro teenagery ošklivý, je podle mého názoru ovlivněn do značné míry i médii. Jedná se o to, že v dnešní době se senioři v médiích vyskytují jen velice zřídka. Když už máme možnost seniora v televizi vidět, jedná se nejčastěji o reklamy na inkontinenční pomůcky, fixační pasty na zubní protézy a doplňky stravy pomáhající udržet moč nebo pevné klouby. Všechny tyto výrobky si tedy televizní divák spojí se stárnutím. (Tošnerová, 2002a) Dalším důvodem, proč teenageři vnímají seniory jako ošklivé, může být i fakt, že fyzický vzhled se během stárnutí značně mění. Konkrétně v období stáří. Seniorům přibývají vrásky na obličejích, kůže ztrácí elasticitu a svrašťuje se. (Malíková, 2011) Bohužel takto vypadající senior dnešnímu velice kriticky nastavenému ideálu krásy neodpovídá. Podle mého názoru by v tomto případě byla na místě mnohem důkladnější osvětová činnost v rámci velmi aktuální problematiky ageismu, který může být tímto výsledkem zapříčiněn.

Z výzkumu nadále vyšlo, že senioři vnímají teenagery jako nesoběstačné (závislé). Tento fakt může být opodstatněn tím, že valná většina dnešních dospívajících jedinců není ekonomicky aktivní, a tím pádem je finančně závislá na svých rodičích. (Vágnerová, 2005) Zmíněná nesoběstačnost nemusí být sledována pouze z ekonomického hlediska. Dnešní teenager je velice často nesoběstačný v mnoha životních situacích, které si vyžadují jeho rozhodnutí, a evidentně potřebuje rady a podporu od své rodiny nebo přátel. (Carr-Gregg; Shale, 2003)

Ze shrnutých výsledků je nadále patrné, že pro seniory je dnešní dospívající jedinec aktivní. Teoretické poznatky tento výsledek potvrzují, protože teenageři opravdu aktivní jsou. Mají hodně zájmů a koníčků, jsou neustále v pohybu a jejich denní režim je obecně aktivnější než režim seniorů. (Langmeier, J.; Krejčířová, D., 2007) Jedná se o to, že jedinec v tomto věku chodí do školy a navštěvuje zájmové kroužky. Souvisí to i s dalším výsledkem, že senioři vnímají teenagery jako rychlé. Oproti seniorské populaci mají výkonnější a pevnější tělesnou stavbu. Jsou odolnější i po psychické stránce. Jejich klouby jsou schopny se pohybovat velice rychle. (Vágnerová, 2005)

Senioři nadále považují dnešní dospívající populaci za krásnou, což potvrzuje i Marie Vágnerová, která ve svých knihách popisuje, že dospívající jedinci odpovídají

dnešní velice kriticky nastavené podobě krásy. Obecně jsou vysokého vzrůstu, mají vyvinuté svaly a ženám se začínají tvarovat prsa a boky. (Vágnerová, 2000)

## 6 Závěr

V bakalářské práci „Vzájemné vnímání seniorů a teenagerů“ jsem se zabývala tím, jaké mají na sebe tyto dvě věkově odlišné skupiny názory, jaké mají vůči sobě postoje a obecně řečeno, jak se vnímají. Tato práce se skládá z teoretické a praktické části. V rámci teoretické části shromažďuji poznatky, které byly zjištěny jinými autory o dospívání (pubescenci, adolescenci), o stárnutí a stáří a v závěru teoretické části také popisují problém dnešní společnosti zvaný ageismus. V praktické části této práce jsem se zabývala vlastním výzkumem, tedy metodikou, zkoumaným souborem a zpracovala jsem zde výsledky mého terénního sběru dat.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak se vzájemně vnímají dvě věkově od sebe vzdálené skupiny – senioři a teenageři, jaké mezi nimi existují předsudky a stereotypy. Hlavními zkoumanými aspekty byly nemocnost, důležitost, optimismus, krása a taktnost. Pro terénní sběr dat v rámci tohoto výzkumu byl zvolen sémantický diferenciál. Respondenti (teenageři a senioři) byli požádáni o vyjádření svých názorů a postojů na škále pěti čísel, která byla definována protikladnými páry vlastností. Jednalo se například o moudrý-hloupý, pomalý-rychlý, veselý-smutný. Respondenty v kategorii teenagerů byli jedinci ve věku 11-19 let. Seniorskou populaci zastupovali jedinci ve věku 60 let a více. Celkem jsem zpracovala 300 záznamových archů. Pro výzkum bylo stanoveno pět hypotéz. Jedna hlavní a ostatní pracovní.

H: Senioři vnímají teenagery pozitivně, na rozdíl od teenagerů, jejichž vnímání seniorů bude negativní. Tato hypotéza se nepotvrdila, protože z výsledků výzkumu vyplývá, že i teenageři vnímají seniory pozitivně. Hypotéza nebyla statisticky testována v souvislosti s nízkým počtem respondentů ve vzorku.

I když v dnešní době patří stáří k méně populární a neoblíbené životní fázi, musí s ním člověk počítat. Jedná se totiž o neodmyslitelnou část života, stejně tak, jako byly všechny předešlé. Jedinec, který se dnes nachází v produktivním a aktivním období, o stáří nerad přemýšlí. Jakoby si jej vůbec nebyl schopen připustit. Tato bakalářská práce ukazuje, jak se velice mladí jedinci na stárnoucí osoby dívají. Jací pro ně senioři jsou a jak na ně působí. Stejně tak se v této práci objevuje názor opačný. Jak právě

senioři vnímají dnešní mládež. Práce může být využita pro publikační činnost, protože fakta, která obsahuje, jsou ukázkou vzájemného mezigeneračního vnímání.

## **7 Klíčová slova**

Adolescence

Ageismus

Předsudek

Pubescence

Stárnutí a stáří

Stereotyp

## 8 Seznam použité literatury

BENEŠOVÁ, R. *Ageismus*. Socioweb.cz [ online ]. [cit. 2011-04-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=371&lst=113>

BOČKOVÁ, L., HASTRMANOVÁ, Š., HAVRDOVÁ, E. *50 aktivně: fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. Praha: Respekt institut, 2011. 95 s. ISBN 978-80-904153-2-4.

FARKOVÁ, M. *Dospělost a její variabilita*. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. 136 s. ISBN 978-80-247-2480-5.

GAVORA, P. a kol. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010.[cit.2011-29-11]. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/> ISBN 978-80-223-2951-4.

HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-808-7109-199.

HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. 102 s. ISBN 80-717-8105-3.

HAYES, N. *Základy sociální psychologie*. 5. vydání. Překlad Irena Štěpaníková. Praha: Portál, 2009. 166 s. ISBN 978-807-3676-391.

HOLMEROVÁ, I. a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3. Přepracované a doplněné vydání. Praha: EV public relations, 2007. 143 s. ISBN 978-80-254-0179-8.

JIRÁSKOVÁ, V. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 198 s. ISBN 80-868-6180-5.

KALVACH, Z. *Geriatric a gerontologie*. 1. vydání. Praha: Grada, 2004. 861 s. ISBN 80-247-0548-6.



- KLEVETOVÁ, D. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008. 202 s. ISBN 80-247-2169-4.
- KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 226 s. ISBN 978-802-4734-743.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 141 s. ISBN 978-802-4736-044.
- KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-2456-0.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- MACEK, P. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-717-8348-X.
- MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 328 s. ISBN 978-802-4731-483.
- NAVRÁTIL, L. *Vnitřní lékařství: pro nelékařské zdravotnické obory*. 1. vydání. Praha: Grada, 2008. 424 s. ISBN 978-80-247-2319-8.
- PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1990. 135 s. ISBN 978-802-0100-764.
- PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. 156 s. ISBN 80-717-8184-3.
- RICHE, R., BAUMAN, L. *The ten most troublesome teen-age problems and how to solve them*. Carol Publishing Group ed. Secaucus, N.J: Carol Pub. Group, 1998. 240 s. ISBN 978-080-6520-148.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem. 2.*, přepracované vydání. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-736-7124-7.

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu. 6.*, revidované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2010, 208 s. ISBN 978-802-4731-339.

SHALE, E., CARR-GREGG, M. *Adolescence: a guide for parents*. Sydney: Finch Publishing, 2003. 240 s. ISBN 978-187-6451-356.

SMÉKAL V., a kol. *Dítě na prahu dospívání*. Brno: Barrister, 2004. 268 s. ISBN 80-865-9884-5.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. 1. vydání. Praha: Grada, 2010. 281 s. ISBN 978-802-4729-077.

TOŠNEROVÁ, T. 2002a *Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří*. 1. vydání. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. 45 s. ISBN 80-238-9506-0.

TOŠNEROVÁ, T. 2002b *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 2. vydání. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 2002. 60 s. ISBN 80-238-9505-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 978-802-4609-560.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří: průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 233 s. ISBN 978-802-1046-276.

VURM, V. *Problematika vztahů společnosti k seniorům*. In: Sborník VII. mezinárodní konference- generace 50 plus. České Budějovice: Ledax s.r.o., 2011. 135s. ISBN 978-80-7394-260-1

VÝROST, J. *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Editor Ivan Slaměník. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

## **9 Seznam příloh**

Příloha číslo 1: Záznamový arch pro odpovědi seniorů

Příloha číslo 2: Záznamový arch pro odpovědi teenagerů

## Příloha číslo 1

Vážení dotazovaní,

Prosím vás o vyplnění této tabulky, která mi poslouží jako podklad k vypracování praktické výzkumné části mé bakalářské práce. Číselná škála 1-5 zobrazuje, jak se váš názor na dnešní teenagery blíží k dané vlastnosti. Tento dotazník je anonymní a bude využit pouze pro účely mé kvalifikační práce.

Příklad: Teenager je pro mne jednoznačně hlučný, proto označím kolonku v příslušném řádku pod číslem 1.

Příklad: Teenager je pro mne spíše ohleduplný, proto označím kolonku v příslušném řádku pod číslem 4.

Věk:

Pohlaví:\*                      žena                      muž

\*nehodící se škrtněte

<b>VLASTNOST</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>VLASTNOST</b>
pořádný						nepořádný
hlučný						tichý
netaktní						taktní
čistý						špinavý
aktivní						pasivní
zaostalý						moderní
krásný						ošklivý
zbytečný						důležitý
tolerantní						netolerantní
bezohledný						ohleduplný
veselý						smutný
komunikativní						nekomunikativní
soběstačný						nesoběstačný, závislý
pesimistický						optimistický
nemocný						zdravý
zábavný						nudný
upřímný						falešný
lhostejný						zajímající se
moudrý						hloupý
pomalý						rychlý
sobecký						vstřícný
ochotný						neochotný
spokojený						nespokojený

## Příloha číslo 2

Vážení dotazovaní,

Prosím vás o vyplnění této tabulky, která mi poslouží jako podklad k vypracování praktické výzkumné části mé bakalářské práce. Číselná škála 1-5 zobrazuje, jak se váš názor na seniory blíží k dané vlastnosti. Tento dotazník je anonymní a bude využit pouze pro účely mé kvalifikační práce.

Příklad: Senior je pro mne jednoznačně špinavý, označím proto kolonku s v příslušné řádce pod číslem 5.

Příklad: Senior je pro mne spíše zábavný, označím proto kolonku v příslušné řádce pod číslem 2.

Věk:

Pohlaví:\*                      žena                      muž

\*nehodící se škrtněte

<b>VLASTNOST</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>VLASTNOST</b>
pořádný						nepořádný
hlučný						tichý
netaktní						taktní
čistý						špinavý
aktivní						pasivní
zaostalý						moderní
krásný						ošklivý
zbytečný						důležitý
tolerantní						netolerantní
bezohledný						ohleduplný
veselý						smutný
komunikativní						nekomunikativní
soběstačný						nesoběstačný, závislý
pesimistický						optimistický
nemocný						zdravý
zábavný						nudný
upřímný						falešný
lhostejný						zajímající se
moudrý						hloupý
pomalý						rychlý
sobecký						vstřícný
ochotný						neochotný
spokojený						nespokojený